

**T.C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ**

**CAZ MÜZİĞİNİN TEMEL BİLEŞENLERİNİN YAYGIN VE
ÖRGÜN EĞİTİM KURUMLARINDA UYGULANMASINA
YÖNELİK STRATEJİK YAKLAŞIMLAR.
ETKİNLİK ÖRNEKLERİ ÜZERİNDEN BİR ANALİZ VE
DEĞERLENDİRME DENEMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

MUSTAFA ALP

İSTANBUL – 2018

T.C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
SES TEKNOLOJİLERİ TÜRKÇE TEZLİ CAZ

**CAZ MÜZİĞİNİN TEMEL BİLEŞENLERİNİN
YAYGIN VE ÖRGÜN EĞİTİM KURUMLARINDA
UYGULANMASINA YÖNELİK STRATEJİK
YAKLAŞIMLAR.
ETKİNLİK ÖRNEKLERİ ÜZERİNDEN BİR
ANALİZ VE DEĞERLENDİRME DENEMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

MUSTAFA ALP

Tez Danışmanı: PROF. DR. H. ALPER MARAL

İSTANBUL - 2018

T.C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
SES TEKNOLOJİLERİ TÜRKÇE TEZLİ CAZ

Tezin Adı: Caz Müziğinin Temel Bileşenlerinin Yaygın ve Örgün Eğitim Kurumlarında Uygulanmasına Yönelik Stratejik Yaklaşımlar. Etkinlik Örnekleri Üzerinden Bir Analiz ve Değerlendirme Denemesi

Öğrencinin Adı Soyadı: Mustafa Alp

Tez Savunma Tarihi: 14.05.2018

Bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak gerekli şartları yerine getirmiş olduğu Fen Bilimleri Enstitüsü tarafından onaylanmıştır.

Dr. Öğr. Üyesi. Yücel Batu SALMAN
Enstitü Müdürü
İmza

Bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak gerekli şartları yerine getirmiş olduğunu onaylıyorum.

Yeşim PEKİNER
Program Koordinatörü
İmza

Bu tez tarafımızca okunmuş, nitelik ve içerik açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak yeterli görülmüş ve kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmzalar

Tez Danışmanı
Prof. Dr. H. Alper MARAL

.....

Üye
Dr. Öğr. Üyesi Gökhan DENEÇ

.....

Üye
Dr. Öğr. Üyesi Yahya Burak TAMER

.....

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın hazırlanması sırasında sonsuz bir enerjiyle bana yön verip destek olan ve tavsiyelerini her zaman büyük bir içtenlikle sunan tez danışmanım Prof. Dr. H. Alper Maral'a; öğrenim sürecim boyunca bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım değerli hocalarım Baki Duyarlar, Başak Yavuz, Dr. Cemal Barkın Engin, Şevket Akıncı ve program koordinatörümüz Yeşim Pekiner'e; öğrenimim süresince ve tez döneminde her zaman bana destek olan, fikirleriyle çalışmama yön veren değerli dostlarım Doç. Şirin Akbulut Demirci ve Araş. Gör. Ajda Şenol Sakin'e; araştırmanın yöntemi konusunda görüşlerinden faydalandığım Prof. Dr. Salih Çepni'ye; tezin istatistik ile ilgili bölümlerinde yardımlarını esirgemeyen Araş. Gör. Mine Aydemir'e; kaynak araştırması döneminde tavsiyelerine başvurduğum değerli arkadaşlarım Yrd. Doç. Dr. Bilgehan Eren ve Nilay Beceren'e; öğrenimim süresince gerekli esnekliği sağlayarak dersleri takip etmemde yardımcı olan Bursa Anadolu Kız Lisesi yönetimine; etkinlikleri gerçekleştirdiğimiz 10-E sınıfı öğrencilerine; ve öğrenimimin başlangıcından bitişine kadar her zaman yanımda olan sevgili eşim Mehtap Alp'e teşekkürlerimi bir borç bilirim.

İstanbul, 2018

Mustafa ALP

ÖZET

CAZ MÜZİĞİNİN TEMEL BİLEŞENLERİNİN YAYGIN VE ÖRGÜN EĞİTİM KURUMLARINDA UYGULANMASINA YÖNELİK STRATEJİK YAKLAŞIMLAR. ETKİNLİK ÖRNEKLERİ ÜZERİNDEN BİR ANALİZ VE DEĞERLENDİRME DENEMESİ

Mustafa Alp

Ses Teknolojileri Türkçe Tezli Caz

Prof. Dr. H. Alper Maral

Mayıs 2018, 55 Sayfa

Bu çalışma, 20. yüzyıl sanatında ifadenin özgürleşmesine; kişisel dışavurum, grup dinamikleri ve deneyimlenen ân'a dair farkındalıkların geliştirilmesine önemli katkılar sağlamış bir tür olan caz müziğine ait temel kavram ve pratiklerin, ülkemiz yaygın ve örgün eğitim kurumlarında—özellikle de müziğin sosyalleştirici boyutuna vurgu yaparak içselleştirilmesine—yaratıcı bir faaliyet olarak uygulanabilmesine yönelik örnekler oluşturmak amacıyla hazırlanmıştır.

Her ne kadar eğitim ve caz müziği alanında genişçe bir kaynak mevcutsa da, caz müziğinin sınıf içi etkinliklerine adapte edilebilirliğini; yaygın ya da örgün eğitimde işlevselleştirilebilirlik olanaklarını irdeleyen çalışmalara halen ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çalışmanın böylesi bir kazanıma hizmet etmesi amaçlanmıştır.

Bu bağlamda öğrencilerin hali hazırda kullandıkları, kolay ulaşılabilir, gündelik çalgılarla bir yandan cazın ritmik, melodik, armonik ve biçimsel öğelerini tecrübe ederek bilişsel ve psikomotor gelişim sağlamaları beklenirken; diğer yandan caz doğaçlaması yoluyla kendilerini ifade etme; kendilerine güven duyma; kendilerine özgü “sesi bulma”; yaratıcı düşünme; takım çalışması yapabilme; problem çözme gibi kişilik özellikleri kazanmalarına katkı sağlanması hedeflenmiştir.

Belli bir yaş aralığı ve hazır bulunuşluk düzeyi beklenmeden, daha önce caz eğitimi almamış eğitimcilerin de kolaylıkla uygulayabilecekleri pratiklikte olmasına özen gösterilerek hazırlanan etkinlikler, 4 ana başlık altında toplanarak araştırmacının halen müzik öğretmeni olarak görev yapmakta olduğu okulda 10. sınıf seçmeli müzik dersi alan 20 kişilik öğrenci grubu ile dört hafta boyunca, haftada iki ders saati süresince, çalışılmıştır. 4 haftalık süreç sonrasında öğrencilerle yapılan görüşmelerde, etkinliklerden çok keyif aldıkları, bu müziği tanımış olmaktan dolayı mutlu oldukları,

ilerideki yaşantılarında bu müziğe mutlaka yer verecekleri; bilhassa doğaçlama çalışmalarında kendilerini özgür hissettikleri, kendilerine güven kazandıkları, ön yargılı olmamaları ve yeniliklere açık olmaları gerektiği şeklinde çıkarımlarda buldukları gözlemlenmiştir. Yine çalışma öncesi ve sonrası yapılan testlerde, öğrencilerin caz müziğinin temel bileşenlerine dair bilgi düzeylerinde bir hayli artış yaşandığı belirlenmiştir. Tüm bu sürece ilişkin sayısal veriler Değerlendirme Bölümü'nde sunulmuş, öğrenci ve öğretmen görüşlerine dair çıkarımlar Tartışma ve Sonuç Bölümü'nde yorumlanmış, uygulamalar esnasında yapılan görüntü kayıtları cd'ye aktarılarak teze eklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Caz Müziği, Pedagoji, Müzik Eğitimi, Doğaçlama, Yaratıcı Etkinlikler

ABSTRACT

STRATEGIC APPROACHES FOR THE IMPLEMENTATION OF THE BASIC COMPOUNDS OF THE JAZZ MUSIC IN THE FORMAL AND INFORMAL EDUCATION. AN ANALYSIS AND EVALUATION STUDY ON THE BASIS OF THE EXAMPLE ACTIVITIES

Mustafa Alp

Sound Technologies - Jazz

Thesis Supervisor: Prof. Dr. H. Alper Maral

May 2018, 55 Pages

This study was prepared to create creative examples of the implementation of the basic concepts of the jazz music that made important contributions to the liberation of expression in 20th century art and to the development of personal expression, group dynamics and awareness of the experienced moment to implement in our country - to internalize by emphasizing the socializing dimension of music in particular- in informal and formal education institutions.

Although there is a wide range of resources in the field of education and jazz music, there is still a need for studies that examine the applicability of jazz music to the classroom activities and the possibilities of functionalization in widespread or formal education. This study is intended to serve such an acquisition.

In this context, students are expected to make cognitive and psychomotor development by experiencing the rhythmic, melodic, harmonic and formal elements of jazz with the common instruments that they already use and access easily; On the other hand, contributing to the students' gaining personality traits such as self-expression, self-confidence, finding a unique voice, creative thinking, teamwork, problem-solving by the way of jazz improvisation was aimed.

The activities which prepared without expecting certain age range and readiness level by paying attention to the practicality that even the educators who did not have jazz education can easily apply, were gathered under 4 main topics and practiced throughout two hours a week for four weeks with a group of 20 students who took the 10th grade elective music lesson in the school where the researcher is still working as a music teacher.

At the interviews made with the students after 4 weeks, it has been observed that they have some inferences such as: they enjoyed the activities very much, they are happy to be familiar with this music, they will definitely include this music in their future life; especially in their impromptu studies, they feel free, they gain confidence, they shouldn't be prejudiced, and they should be open to innovations.

Also, it was determined that there was a significant increase in the level of knowledge about the basic components of the jazz music of the students by the help of the tests applied before and after the study. Numerical data related to this process was presented in the Evaluation Section, and the conclusions about the opinions of the students and teachers were interpreted in the Discussion and Conclusion Section and the image records made during the applications were transferred to the CD and added to the thesis.

Keywords: Jazz Music, Pedagogy, Music Education, Improvisation, Creative Activities

İÇİNDEKİLER

TABLOLAR	xi
ŞEKİLLER	xii
1. GİRİŞ	13
2. LİTERATÜR TARAMASI.....	3
3. VERİ VE YÖNTEM.....	5
4. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	6
4.1 CAZ MÜZİĞİNİN KÜLTÜREL BİLEŞENLERİ	6
4.1.1 Caz Müziği Dinlemenin, Öğrencilerin Algı, Motivasyon ve Duyum Becerilerine Olan Katkısı.....	6
4.1.2 Dinlemede İzlenecek Yollara Dair Çeşitli Yaklaşımlar	7
4.1.3 Öğrencilerin Duygusal Zekâsına Hitap Edecek Çeşitli Anı ve Anekdotlar.....	8
4.1.3.1 Öğrencilerin İmgesel Düşünme Yeteneklerine Hitap Ederek Müzikteki Cümle – Bölüm İlişkisine Yönelik Algılarını Geliştirecek Grafikselsel Notasyon Araçlarının Kullanılması.....	8
4.1.4 Dinlemenin Müzikal Bellekle Olan İlişkisi	9
4.1.5 Köklerinden Günümüze Caz Müziği İcerasında Kullanılan Başlıca Çalgılar... ..	10
4.2 CAZ MÜZİĞİNE ÖZGÜ TEMEL RİTMİK VE MELODİK ÖĞELERİN KULAK EĞİTİMİ YOLUYLA KAZANDIRILMASI	11
4.2.1 Caz Müziğine Özgü Ritmik Öğeler	12
4.2.1.1 <i>Off-beat</i> kavramı ile caz müziği ritm yapısına kinestetik uyum sağlaması	12
4.2.1.2 Swing kavramı	12
4.2.1.3 Caz müziğinde senkopasyon	13
4.2.2 Caz Müziğine Özgü Melodik Öğeler	13
4.2.2.1 Pentatonik dizi ve blues cümleleri ile ses açma egzersizleri	13
4.2.2.2 Soru – cevap egzersizlerinin müzikal gelişime olan katkısı.....	14
4.3 CAZ MÜZİĞİNE ÖZGÜ TEMEL ARMONİ VE BİÇİM YAPISININ GRUP ÇALIŞMALARINA DAHİL EDİLMESİ	15
4.3.1 Fon - Figür İlişkisi.....	15
4.3.2 Akor – Derece – Kadans Oluşumu ve Caz Müziğinde Sıklıkla Kullanılan Akor Yürüyüşleri.....	15

4.3.2.1	Blues müziğinin kökleri, biçimi ve temel akor yürüyüşü	16
4.3.2.2	Caz müziğinde sıklıkla görülen II – V – I akor yürüyüşünün tansiyon sesleri ile kullanılması	17
4.3.3	Uygulamaya Yönelik Destekleyici, Duysal, Teknolojik Materyaller .	17
4.4	CAZ MÜZİĞİNDE SINIF İÇİ DOĞAÇLAMAYA YÖNELİK UYGULAMALAR.....	18
4.4.1	Doğaçlamanın Öğrencilerin Müzikal ve Kişilik Gelişimine Olan Katkısı.....	18
4.4.2	Parçaların Çalışılması Konusunda Öneriler	20
4.4.3	Doğaçlama Çalışmalarında Pentatonik Dizisi’nden Faydalanılması .	21
4.4.4	Sınıf İçi Doğaçlama Çalışmalarına Başlama Aşamasında Kullanılabilecek Örnek Sesler	22
5.	BULGULAR.....	25
5.1	UYGULAMALAR.....	25
5.1.1	Caz Müziğinin Kültürel Bileşenleri Etkinliği	25
5.1.1.1	Amaç ve kazanımlar	25
5.1.1.2	Etkinlik akışı	26
5.1.2	Caz Müziğine Özgü Temel Ritmik Ve Melodik Öğelerin Kulak Eğitimi Yoluyla Kazandırılması Etkinliği	31
5.1.2.1	Amaç ve kazanımlar	31
5.1.2.2	Etkinlik akışı	33
5.1.3	Caz Müziğine Özgü Temel Armoni Ve Biçim Yapısının Sınıf İçi Uygulamalarına Dahil Edilmesi	38
5.1.3.1	Amaç ve kazanımlar	38
5.1.3.2	Etkinlik akışı	39
5.1.4	Caz Müziğinde Sınıf İçi Doğaçlamaya Yönelik Uygulamalar Etkinliği.....	43
5.1.4.1	Amaç ve kazanımlar	43
5.1.4.2	Etkinlik akışı	44
5.2	ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME AŞAMASINDAN ELDE EDİLEN VERİLER.....	47
5.2.1	Örnekleme Ve Soru Formu	47
5.2.2	Analizler	48
5.2.2.1	Betimsel istatistikler	48
5.2.2.2	Sonuçların wilcoxon işaret testi’ne göre değerlendirilmesi:.....	51

5.2.2.3 Doğaçlama çalışmasına ilişkin sınıf gözlem formlarının değerlendirilmesi	52
6. TARTIşMA VE SONUÇ	54
KAYNAKÇA	56
EKLER.....	62
Ek A.1 Kare Karalamaca.....	63
Ek A.2 Kızmbirader	64
Kızmbirader Tahtası:.....	66
Ek A.3: Blues Cmleri İle Eşlikli Soru – Cevap Ses Açma Egzersizleri	67
Ek A.4: Blues Cmleri İle Eşlikli Soru – Cevap Ses Açma Egzersizleri İçin Eşlik	68
Ek A.5: Öğrenciler için düzenlenmiş <i>Freddie Freeloader</i> Parçası.	70
Ek A.6: Doğaçlama alışmaları esnasında öğrencilerin alacakları eşlik.....	72
Ek A.7: Caz müziğinin kültürel bileşenleri etkinliği için hazırlanarak etkinlik öncesi/sonrası uygulanan test	74
Ek A.8: Caz müziğine özgü temel ritmik ve melodik öğelerin kulak eğitimi yoluyla kazandırılması etkinliği için hazırlanarak etkinlik öncesi/sonrası uygulanan test	75
Ek A.9: Caz müziğine özgü temel armoni ve biçim yapısının sınıf içi uygulamalara dahil edilmesi etkinliği için hazırlanarak etkinlik öncesi/sonrası uygulanan test	76
Ek A.10: ğgn eğitim kurumlarında doğaçlamaya yönelik Sınıf Gözlem Formu	77
Ek A.11: Öğrenci görüşlerinden bazıları	78

TABLÖLAR

Tablo 5.1: Etkinlik öncesine ilişkin betimsel istatistikler	48
Tablo 5.2: Etkinlik sonrasına ilişkin betimsel istatistikler	49
Tablo 5.3: Eğitim öncesine-sonrasına ilişkin wilcoxon işaret testi sonuçları	51
Tablo 5.4: Sınıf gözlem formu formuna ilişkin betimsel istatistikler	52

ŞEKİLLER

Şekil 4.1: Blue Rondo à la Turk - 9/8'lik tartım kalıbı	9
Şekil 4.2: Blues akor yürüyüşü	16
Şekil 4.3: Willie Myette'nin öğrencileriyle yaptığı çalışmalarda ilk etapta kullandığı dört ses	22
Şekil 4.4: Minör pentatonik dizinin üç sesle çalışılması.....	22
Şekil 4.5: Doug Goodkin'e göre minör pentatonik dizinin önce iki, sonra üç, daha sonra beş sesle çalışılması.....	23
Şekil 4.6: Hill ve Dunscomb'a göre dizinin iki sesi ile ritmik farklılıklar yaparak doğaçlamaya başlanması.....	23
Şekil 4.7: Yeni notaların eklenmesi ve ritmik çeşitlilik kazandırılması	24
Şekil 5.1: Blue Rondo à la Turk.....	28
Şekil 5.2: Take The A Train etkileşimli dinleme rehberi.....	29
Şekil 5.3: Swing tartımını geliştirmeye yönelik hece çalışması	34
Şekil 5.4: Do dizisinin swing ve off-beat eklenerek söylenmesi	34
Şekil 5.5: Karrin Allison – <i>Moanin'</i>	35
Şekil 5.6: Louis Armstrong tekerlemesi	35
Şekil 5.7: Swing'li, ritmik soru cevap egzersizleri	36
Şekil 5.8: Thelonius Monk – <i>Blue Monk</i> parçası	37
Şekil 5.9: İbrahim Çallı – <i>Yeşil Elbiseli Kadın - Bayan Vicdan Morali'</i> nin portresi.....	39
Şekil 5.10: Akor kavanozları.....	40
Şekil 5.11: Akorların dizek üzerinde gösterimi	40
Şekil 5.12: Akorlar arası yolculuk	41
Şekil 5.13: Tansiyon sesleriyle II – V – I dereceleri.....	41
Şekil 5.14: II – V – I akor yürüyüşü üzerine örnek ezgi	42
Şekil 5.15: Band In A Box programı eşliğinde parça seslendirilmesi	42
Şekil 5.16: Doğaçlamada kullanılacak notalar.....	46
Şekil 5.17: Etkinlik öncesine ilişkin doğru cevap çubuk grafiği	49
Şekil 5.18: Etkinlik sonrasına ilişkin doğru cevap çubuk grafiği	50
Şekil 5.19: Müzikal gelişim kriterlerine ilişkin sütun grafiği	52
Şekil 5.20: Kişisel gelişim kriterlerine ilişkin sütun grafiği	53

1. GİRİŞ

Bu çalışmada, özellikle 20. yüzyıl ve sonrası dünya müziğini büyük oranda etkilemiş ve birçok müzik türünün ortaya çıkmasında temel rol üstlenmiş caz müziğinin, örgün eğitim kurumlarında yer alabilmesine örnek teşkil edebilecek uygulamalar tasarlama gayreti içerisinde bulunulmuştur. Bu gayret, sadece caz müziğinin yeni türlerin doğmasına vesile olmasından dolayı değil, aynı zamanda doğaçlama yoluyla öğrencilerin bilişsel ve kişilik gelişimlerine yaptığı katkıdan ileri gelmektedir (Taylor, 2001).

Caz, doğası gereği doğaçlama temelli bir müzik türüdür. Kişiden, klasik müzikte olduğu gibi bir eseri ustaca yorumlamasını değil, yaratıcılığını katarak doğaçlama yapmasını bekler. Ezberden çok, öncelikle, hızlı düşünme becerisine ihtiyaç duyar (MPI CBS¹, 2018). Grup içerisinde bazen “takım oyuncusu” olmayı, bazen de lider rolü üstlenmeyi gerektirir. Batı/Avrupa eksenli klasik müzik ile aynı nota sistemini kullanıyor olmasının yanı sıra ritmik yönden daha zengin, öğrencilerin müzikle birlikte dans edebilmelerine daha fazla olanak sağlayan, melodi yanında ritmik doğaçlamalara da olanak veren bir müziktir (Goodkin, 1997). En önemlisi de icracının/öğrencinin seslendireceği eseri kendinden önceki yorumcular gibi değil, kendine özgü bir şekilde yorumlamasını bekler; kendi sesini bulmasına/yansıtmaya olanak sağlar (Azzara, 1999). Bu nedenle, aynı müzik eserini her caz sanatçısı farklı bir şekilde yorumlayarak türü/kültürünü zenginleştirir. Böyle bakıldığında da, yetişen genç neslin, dünyaya, çağımız sanatlarına açık olabilmeleri açısından caz müziğinin sınıflarda kendine yer bulabilmesi, sadece müzikal değil, aynı zamanda kültürel bir gereksinim olarak düşünülebilir.

Ülkemizde müzik derslerinin alınmaya başlandığı ilk yer olan örgün eğitim kurumlarında müzik öğretimi, 1925 yılında ilk muallim mektebinin kurulmasından bu yana, cumhuriyet dönemi müzik inkılabı çerçevesinde Batı Klasik Müziği nota sistemi temelinde yürütülmektedir. (Ataman, 1991) Önceleri adapte ve öykünme eserler ve halk müziği parçaları ile müzik eğitimi gerçekleştirilirken, sonraki dönemlerde okul müziği için bestelenmiş eserler de sınıf içi repertuvarlarındaki yerini almıştır. Son dönemlerde

¹ Max Planck Institute for Human Cognitive and Brain Sciences

hazırlanan okul müzik kitaplarının ise daha renkli; öğrencilerin ilgisini çekmeye yönelik uygulamalara yer verilmeye başlandığı gözlemlenmiştir. Ancak farklı müzik türlerine ait güncellemelerin halen yeterli düzeyde yapılmadığı müzik dersi kılavuz kitaplarında rahatlıkla görülebilir.

Bu bağlamda caz müziğinin temel bileşenleri olan kültürel, ritmik, melodik, armonik, biçimsel ve doğaçlamaya dair unsurları aşağıdaki gibi 4 ana başlık altında toplanarak, temel çerçeve çizilmiştir:

- i. Caz müziğinin kültürel bileşenleri;
- ii. Caz müziğine özgü temel ritmik ve melodik öğelerin kulak eğitimi yoluyla kazandırılması;
- iii. Caz müziğine özgü temel armoni ve biçim yapısının grup çalışmalarına dahil edilmesi;
- iv. Caz müziğinde sınıf içi doğaçlamaya yönelik uygulamalar.

Tezin takip eden Kavramsal Çerçeve bölümünde belirlenen konu başlıklarına dair uygulayıcıların ve katılımcıların yararına olacağı düşünülen kavramlar açıklanmaya çalışılmış; Bulgular kısmında ise ders akışı şeklinde planlanan etkinlikler sunulmuştur.

Oluşturulan etkinlikler, araştırmacının halen görev yapmakta olduğu lisede seçmeli müzik dersine girdiği 10. sınıftaki 20 öğrenci ile çalışılmış; uygulama öncesi ve sonrası arasında gözlemlenen farklılıklar bir yandan sayısal veriler, diğer yandan öğretmen ve öğrenci görüşleri alınarak somutlaştırılmıştır. Bütün bu veriler Değerlendirme'den Elde Edilen Bulgular bölümünde irdelenmiş; yapılan çalışmaların çeşitli bölümlerine ait video kayıtları, elektronik ortamda kayıt altına alınmıştır.

Çalışma, bu şekliyle bir eylem araştırmasıdır. Bu araştırma, türünün gereği olarak, gelişmeye ve iyileşmeye yöneliktir. Çalışmada sunulan etkinlikler ve öneriler, müzik eğitimi veren özel kurumlarda, güzel sanatlar liselerinde veya örgün eğitim kurumlarına ait müfredatın dünya müziğine ayrılmış ünitelerinde uygulanabilir.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Caz müziği eğitimi, bu müziğin filizlenmeye başladığı 1900'lü yılların başlarında adeta bir usta çırak ilişkisi içerisinde, mevcut bilgilerin müzisyenler arasında paylaşılması yoluyla başlayan bir eğitim sürecidir. Erken dönem caz müzisyenleri, içinde buldukları dönemin müziğini ve doğaçlama tekniklerini, taklit yöntemi ile öğrenmişlerdir.

Michael D. Worthy (2011) yazdığı makalede caz müziğinde literatür oluşması ve caz müziğinin okullaşması sürecini şu şekilde özetlemiştir:

Norbert Bleihoof'un, alanında yazılmış ilk caz eğitim kitabı olan "Modern Arranging and Orchestration"u 1935 yılında yayınlamasının ardından, pek çok müzisyen tarafından gerek bireysel çalgı eğitimi, gerekse bestecilik ve orkestrasyon konularında bir çok kitap yayınlanmıştır. [...] Caz eğitiminin görece daha sistemli verildiği lise bandolarına paralel olarak ortaya çıkmış ilk resmi kurum, 1941 yılında ilk caz tarihi derslerinin verilmeye başlandığı Manhattan'daki New School for Social Research'tür. Ardından 1945 yılında, Lawrence Berk tarafından, Joseph Schillinger sistemi ile caz kompozisyon ve düzenleme eğitimi veren, şimdiki Berklee College of Music kurulmuştur. Caz müziği, üniversite düzeyindeki ilk mezunlarını ise 1947 yılında şu anda University of North Texas olarak bilinen North Texas State Teachers College in Denton'da vermiştir. [...] Konservatuvarlara öğrenci yetiştiren, ülkemizdeki güzel sanatlar liseleri ayarındaki Amerikan müzik liselerinde caz müziğinin öğretilmeye başlanması ise 1980 – 1990'lı yılları bulmaktadır. Şu an öğretim programında caz armonisi, doğaçlama, caz düzenleme/kompozisyon, caz tarihi, vb. dersler barındıran LaGuardia High School of Music & Art and Performing Arts, Washington High School for the Performing Arts in Dallas, High School for the Performing and Visual Arts in Houston, vb. okulların temelleri, bu yıllarda atılmıştır.

Görüldüğü üzere, cazın okullaşması, dahası güzel sanatlar liseleri gibi örgün eğitim kurumlarında okutulmaya başlanması, daha çok yeni bir kavramdır. Bu sebepten dolayı, caz müziğinin sınıf içi öğretimine dair kaynak araştırması yapıldığında, daha çok bireysel eğitim metotları, teori kitapları veya eşlikli nota kitaplarına rastlanmaktadır.

Bu kaynaklardan özellikle, daha çok yayınlamış olduğu *play-a-long*² serisiyle tanınan eğitimci Jamey Aebersold'un, caz müziğine yeni başlayanlara yol göstermek amacıyla oluşturmuş olduğu rehber niteliğindeki kitapçıktan, yaklaşım modelleri üretmek anlamında çok faydalanılmıştır.

Caz pedagojisi konusunda yazılmış kaynaklar incelendiğinde, J. Richard Dunscomb ve Dr. Willie L. Hill, Jr.'ın 2002 yılında yayınlamış oldukları *Jazz Pedagogy – Jazz Educator's Handbook and Resource Guide* kitabı ile David Baker'ın *Jazz Pedagogy* kitabının yararlı kaynaklar oldukları görülmüştür.

Bir taraftan caz eğitime dair yazılmış kitaplar incelenirken; bir taraftan müzik eğitim tarihinin Carl Orff, Shinichi Suzuki, Zoltán Kodály, vb. önemli kuramcılarının müziğe yaklaşım metotları incelenmiştir. Bu noktada Dr. Mustafa Kabataş'ın *Dört Büyük - Müzik Öğretim Yaklaşımları ve Yöntemleri* kitabından, kavramsal çerçevenin çizilmesi bölümünde bir hayli faydalanılmıştır. Benzer bir noktadan yola çıkılarak, ülkemizde Orff eğitimi veren birkaç eğitimci ile görüşülmüş, caz öğretimi ile Orff yöntemini birlikte kullanan Doug Goodkin'in *Now's The Time* ve *All Blues* kitaplarının yararlı olacağı konusunda fikir alınmış, tezin çeşitli bölümlerinde bu kaynaklara başvurulmuştur. Yine aynı çerçevede, Shelly Berg, Margaret Fitzgerald ve Kimberly McCord'un *Chop-Monster Jr.* kitabının da, ufak yaştaki öğrencilere ulaşmak konusunda faydalı ve eğlenceli örnekler içerdiği görülmüştür.

Bu kitaplar dışında yararlanılan çeşitli makale ve İnternet sitelerine, Kaynakça bölümünde değinilmiştir.

² *Play-A-Long*: Caz müzisyenlerinin, üzerine solo çalarak çalışabilmelerine olanak sağlayan, şarkıların altyapısını içeren ses kaydı.

3. VERİ VE YÖNTEM

Yapılan çalışma bir eylem araştırmasıdır. Eylem araştırması, geliştirilmesi gereken durumla doğrudan ilgili kişilerin araştırmacı olarak çalışmasını gerektiren; iyileştirmeyi ve yenilenmeyi amaçlayan bir araştırma türüdür. (Büyüköztürk ve diğ., 2012)

Bu bağlamda, belirlenen konuya ilişkin durum tespiti yapılmış, gerek yüz yüze, gerek mail yoluyla çeşitli uzman görüşleri alınarak kaynak taraması yapılmış, konuya ilişkin makaleler incelenmiş, caz müziğinin örgün eğitim sınıflarında uygulanmasına yönelik etkinlikler hazırlanmıştır.

Dört ana başlıkta planlanan etkinlikler, dört hafta boyunca haftada iki saat olmak üzere araştırmacının müzik öğretmeni olarak görev yaptığı Bursa Anadolu Kız Lisesi'nde seçmeli müzik dersine girdiği 10-C sınıfında bulunan 20 kişilik öğrenci grubuyla çalışılmış; uygulama öncesi/sonrasına dair sayısal veriler Ölçme ve Değerlendirme Aşamasından Elde Edilen Veriler bölümünde irdelenmiş, öğrenci ve öğretmen görüşlerine dair çıkarımlara Tartışma ve Sonuç bölümünde yer verilmiş, yapılan sınıf içi uygulamalara dair görsel materyaller, cd'ye basılarak teze eklenmiştir.

4. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu kısımda, dört bölüme ayrılarak hazırlanmış etkinliklerin her birine dair açıklamalara, neden çalışma kapsamına alındıklarına ve bu uygulamaların öğrencilere neler katacağına dair ayrıntılı bilgiler verilmiştir.

4.1 CAZ MÜZİĞİNİN KÜLTÜREL BİLEŞENLERİ

Caz müziğinin kültürel bileşenleri gibi geniş bir konuyu tüm detaylarıyla çerçevelemek mümkün değilse de, çalışmanın odaklandığı pratik/uygulama uyarınca öne çıkan öğelerin en genel hatlarıyla tanımlanması hedeflenmektedir. Kaldı ki, bir öğrenci, örneğin, caz müziği çalmaya teşvik edilecekse, öncelikle bu müziğin en temel karakteristiği olan öykünme/taklit/çeşitleme pratiklerini temellendireceği ilk adım olan dinlemeye teşvik edilmelidir. Dunscomb & Dr. Hill (2002) bu konuyu şöyle ele almışlardır:

Caz müziği dinlemeden, caz öğrenmek veya çalabilmek fiilen imkânsızdır. Bu aynı, genç bir basketbol oyuncusunun nasıl oynaması gerektiğini, izlemeden öğrenmesine veya yabancı dil öğrenmek isteyen birinin, o dili dinlemeden öğrenmeye çalışmasına benzer.

Bu açıdan bakıldığında, öncelikle öğrencilerin caz müziğini tanımalarının, o müziği dünyada iyi şekilde icra etmiş kişilerden dinlemelerinin/izlemelerinin; görerek, duyarak öğrenme konusunda ne kadar önemli olduğu açıktır. Her kültürel edimde olduğu gibi, cazda da "rol modeli" kavramı son derece belirleyicidir; öğrencilerin motivasyonları açısından örnek alacakları, hayranlık duyacakları kilit figürler belirlemeleri ve ürünlerini/performanslarını hevesle izlemeleri şüphesiz son derece yapıcı olacaktır.

4.1.1 Caz Müziği Dinlemenin, Öğrencilerin Algı, Motivasyon ve Duyum Becerilerine Olan Katkısı

Müzik dinlemenin, aynı bir bebeğin çevresinden duyarak ana dili öğrenmesi gibi, öğrencilerin caz müziğini öğrenmesine, adapte olmasına, taklit etmesine yardımcı olacağı düşünülür. Caz pedagojisine dair pek çok kitapta dinlemenin öneminin vurgulandığı görülür. Dunscomb ve Dr. Hill'in (2002, s.28) hazırlamış oldukları caz

pedagoji kitabında, cazın ne olduğuna dair hazırladıkları giriş bölümünün ardından hemen “Dinlemenin Önemi” bölümüne geçtikleri; kalın, büyük harflerle sayfanın ortasına “**DİNLE, DİNLE, DİNLE**” yazarak dinlemenin önemini daha kitabın başında vurguladıkları görülmüştür.

Caz eğitimi konusunda sayısız kitabı bulunan Jamey Aebersold ise, bir müzisyenin kafasında duyduğu ezgileri mırıldanması ve çalgısında çalmaya çalışması gerektiğini söylemiş, bunun için de bolca müzik dinlenmiş olması gerektiğinin altını çizerek; bunun aynı zamanda bir kulak eğitimi olduğunu belirtmiştir (2000, s.3). Tartışmasız bir başka konu da müziği canlı olarak dinlemenin, kayıttan dinlemeye göre çok daha etkili olduğudur. Dolayısıyla, bu çalışmanın uygulanacağı örnekleme yer alan öğrencilerin olanaklar elverdiği ölçüde konserlere, canlı performanslara taşınması; müziğin pratiği ve ritüeliyle buluşturulması, son derece yapıcı olacaktır.

4.1.2 Dinlemede İzlenecek Yollara Dair Çeşitli Yaklaşımlar

Böylesi bir çalışmada ilk adımın ne olacağı, nereden başlanacağı son derece kritiktir. Bu noktada öğrencilerin bildikleri ezgilerden yola çıkmanın daha uygun olacağı düşünülür. Don Ball (2015) öğrencilerin caz müziğine ilgilerini çekmek konusunda yazdığı makalesinde konuyu şu şekilde maddelendirmiştir:

- i. *Yeterince açıklayın. Müzisyenlerin çalgıları vasıtasıyla birbirleriyle sohbet ettiklerini, bazen nazikçe, bazen tartışır gibi, bazen derin bir konu konuşuyorlarmış gibi davrandıklarını anlatın; sonra bırakın hayal kursunlar.*
- ii. *Mümkün olduğunca onların bildikleri ezgilerden yola çıkın. Radiohead mi seviyorlar? Brad Mehldau'nun Exit Music yorumunu dinletin. Daha sert müzikler mi dinliyorlar? Bad Plus'ın Black Sabbath – Iron Man yorumunu dinletin.*
- iii. *Bir şeyi siz çok seviyorsunuz diye dinletmeyin. John Zorn veya Cecil Taylor'ı biraz daha sonraya bırakabilirsiniz. Melodi ve ritmin güçlü olduğu parçaları seçin. Ancak bu iyice hafif eserleri seçeceğinize anlamına gelmesin. Örneğin Miles Davis – Kind Of Blue albümü hem melodilerinin yakalayıcı olmasından, hem de barındırdığı önemli isimlerin tanınması açısından iyi bir başlangıç noktasıdır.*
- iv. *Zorlamayın. Çok iyi olacağını düşünerek koyduğunuz bir albümden öğrenciler nefret edebilir, değiştirin.*

- v. *Canlı konser dinlemeye teşvik edin. Canlı konser, cazı deneyimlemenin en iyi yoludur. Kayıt dinlerken tek bir açıdan bakarsınız, ancak müzisyenler her konserde farklı bir şey çalarlar.*

Sınıf olanakları el verdiği ölçüde görüntülü kayıtların izletilmesinin, çalgıların, icracıların tanınması yönünde katkı sağlayacağı; çoklu zekâ kuramı göz önünde bulundurulduğunda birden fazla duyu organına hitap ederek, daha fazla öğrencinin tasavvur dünyasına ulaşmaya yardımcı olacağı düşünülmektedir.

4.1.3 Öğrencilerin Duygusal Zekâsına Hitap Edecek Çeşitli Anı ve Anekdolar

Caz sanatçılara dair birçok kaynakta, sayısız anı ve anekdot bulunabilir. Tüm bu yaşanmış (ya da yakıştırılmış) öyküler, öğrencilerin caz müziği ile duygusal bağ kurmasına, bestecileri ve yorumcuları daha yakından tanımalarına, onlara sempati duymalarına olanak sağlayacaktır. Uygulamalar kısmında ne tür anekdotlardan faydalanılabileceği örneklenmiştir.

4.1.3.1 Öğrencilerin İmgesel Düşünme Yeteneklerine Hitap Ederek Müzikteki Cümle – Bölüm İlişisine Yönelik Algılarını Geliştirecek Grafikselsel Notasyon Araçlarının Kullanılması

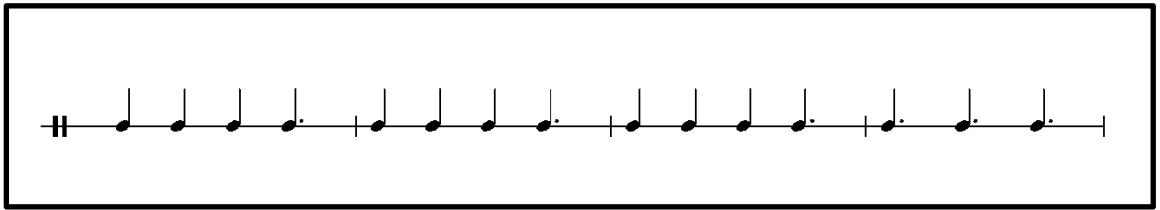
Dinlemek, sadece müziğin tanıtılması için değil, müziğin yapısını anlama konusunda da yardımcı olacaktır. Solo çalgıyı takip etme, eşlik çalgılarını duyma, parçanın ana ezgisini takip edebilme, motifin, cümlelerin, bölümün ne olduğunu anlayabilme, dinleyerek gelişecek olgulardır. Aşağıda iki temsili yapıt üzerinden nasıl bir yol izlenebileceği örneklenmiştir:

Blue Rondo à la Turk: Dave Brubeck'in klasikleşmiş yapıtı özellikle çalışmanın gerçekleştirileceği coğrafyanın müzikal materyalinden izler taşıması ve ritmik cazibesi açısından tercih edilebilir. Laura Ferguson'un 2004 yılında *Müzik Eğitimcileri Dergisi*'nde yayımlanan "Putting It Together: Integrating Jazz Education in the Elementary General Music Classroom" isimli makalesinde yer verdiği, Julie Hutchinson tarafından hazırlanmış dinleme haritası da, Dave Brubeck'in *Blue Rondo à la Turk* parçası örnek alınarak yapılandırılmış ve parçanın melodi yapısı çeşitli

işaretlerle gösterilerek öğrenciler tarafından müziği takip edilebilir kılınmıştır. Bunun yanı sıra, öğrencilerin Türk Müziği ile ilişki kurabilecekleri öğeleri (ritmik, ezgisel, tavrısal, ...) deşifre etmeleri istenebilir.

- *Blue Rondo à la Turk* parçasının, grafik notasyon (uygulamalar bölümünde sunulmuştur) aracılığıyla görselleştirilmesiyle, form gibi boyutlarına da işaret edilebilir. Bu evrede parçanın hikâyesi ile de öğrencilerin ilgisini çekecek bir örnek olacağı beklenebilir. Brubeck birçok kez parçayı İstanbul sokaklarında gezinirken duyduğu ritimlerin etkisiyle (aksak Türk 9/8’liği; 2+2+2+3) bestelediğini belirtmiştir: Eser 4 ölçüde bir bileşik ölçü 9/8’liğine (3+3+3) dönmektedir. İlgili grafik notasyon aracı Ekler bölümüne konulmuştur.

Şekil 4.1: Blue Rondo à la Turk - 9/8'lik Tartım Kalıbı

Kaynak: Bu şekil Mustafa Alp tarafından Sibelius 6.0 programı kullanılarak hazırlanmıştır.

- *Take The A Train:* En tanınan caz klasiklerinden olan bu parça ikonik caz figürü Duke Ellington’un sayısız versiyonu yapılmış/çalınmış bir yapıtıdır. Yalın formu, cazip ezgisi ve armonik yapısıyla klasik cazın son derece temsilî bir örneğidir. W. W. Norton basım şirketinin öğrenciler için tasarlayıp, İnternet sitelerinde ücretsiz olarak yayınladığı etkileşimli dinleme rehberinde, öğrenciler müziği dinlerken, parçanın hangi bölümünde olduklarını, solonun mu yoksa ana melodinin mi çalındığını ekrandan takip etme olanağı bulmaktadırlar. Bu uygulamadan, çalışmada bir çıkış noktası olarak yararlanılacaktır.

4.1.4 Dinlemenin Müzikal Bellekle Olan İlişkisi

Müzik eserlerini dinleme, müzikal kültürü beslediği gibi, müzikal becerilerin gelişimine de katkı sağlar. Günümüze gelen en önemli müzik öğretim yöntemlerinden biri olan Suzuki yöntemi ile keman eğitimciliğine devam eden Brecklyn Ferrin, kendine ait

İnternet sayfasında öğrencilerin çalışacakları eserleri önceden dinlemelerinin faydalarını şu şekilde sıralamıştır³:

Öğrenci çalışacağı eserleri bir dinleme listesi oluşturarak önceden dinlerse;

- i. *Entonasyonu gelişir,*
- ii. *Çalgıdan çıkarmak isteyeceği ton hissiyatı gelişir,*
- iii. *Ezgilere aşına olur ve çabuk öğrenir,*
- iv. *Ezgilerin duyuşsal kayıttan, uzun süreli belleğe geçmesine yardımcı olur,*
- v. *Artikülasyon ve tempo değişimlerini çabuk yakalar,*
- vi. *Sonradan düzeltilmesi zor olan hataları en başından önler,*
- vii. *Sonraki parçaları da çalmak konusunda heyecan duyar,*
- viii. *Daha önce çalmış olduğu parçaları kolayca hatırlar ve sürekli tekrar edebilir,*
- ix. *En önemlisi de, öğrencilerinin hızlı gelişimlerine şahit olan öğretmen mutlu olur, mesleğini sever, heyecanını her zaman yüksek seviyede tutabilir.*

4.1.5 Köklerinden Günümüze Caz Müziği İcrasında Kullanılan Başlıca Çalgılar

Caz müziği, kökleri Avrupa klasik müziğine ve Afrika geleneksel müziğine dayanan, Amerika Birleşik Devletleri coğrafyasında doğmuş bir müzik türüdür. Bu nedenle günümüzde caz müziğinde kullanılan çalgıların büyük bir bölümü Avrupa'dan Amerika'ya taşınmıştır.

Dunscomb ve Hill (2002, s. 13) tanınmış caz pedagoji kitabında cazın temellerini şu şekilde açıklar:

[...] İç Savaş bitip de kölelik kalktığında, Birleşik Devletler'in güneyi farklı müzik türleriyle çok zengindi. New Orleans şehri, caz devriminin en önemli kentlerinden biriydi ve iki senfoni orkestrasının yanı sıra Birleşik Devletler'in ilk opera salonuna da ev sahipliği yapıyordu. Aynı zamanda marş bandoları bulunan askeri tesisler de bu şehirde idi. Birçok sosyal kulüp, eğlencelerde, geçit törenlerinde görevlendirmek üzere kendi orkestrasına sahipti. O dönem New Orleans'ta gece kulüpleri yasaldı ve kulüpler müşterilerini eğlendirmek için piyano sanatçısı tutarlardı. Müzik hem dinin, hem de hayatın tüm yönleri için önemli yer tutardı. Birbirine karışan tüm bu müzikler, bir potada eridi ve caz müziği haline geldi. Caz müziği üç dalda gelişmeye başladı; solo piyano müziği, vokal müziği ve küçük çalgı grupları.

Köleliğin kalkmasından sonra, klasik eğitim almış melez müzisyenler ile müziği kendi kendine öğrenmiş köle torunları birlikte müzik yapmaya başladılar. Kendi kendilerini eğitmiş olan siyahi boogie-woogie müzisyenleri, klasik eğitim almış ragtime müzisyenlerini etkilediler. Bu karışımından etkilenen şarkıcılar, gündelik hayatın çatışmalarını seslerine yansıttılar ve onları dinleyen herkesi etkilediler. Müzisyenler de, şarkıcıların sesleriyle yapmış oldukları ses kaydırma hareketlerini taklit etmeye başladılar.

³ <http://www.pluckyviolinteacher.com/listening-to-the-suzuki-recordings/> [İnternet] [Erişim tarihi: 20.01.2018]

Görüldüğü gibi Avrupa'dan gelen klasik eğitim ve çalgıları ile Afrika'dan gelen Blues müziği Birleşik Devletler'de günlük yaşam içerisinde kaynaşır, marş bandoları küçük müzik topluluklarına dönüşür, zaman içerisinde bazı çalgılar daha az tercih edilir hale gelirken; bazı çalgılar sonraları bu müziğin içerisine dahil olur. Örneğin tuba zamanla yerini kontrbasa bırakıp, klarinet 1930'lardan sonra yavaş yavaş tercih edilmez olurken; elektrikli gitar 1950'lerde; soprano saksofon 1960'lardan sonra caz müziğinde kendine yer bulur.

4.2 CAZ MÜZİĞİNE ÖZGÜ TEMEL RİTMİK VE MELODİK ÖĞELERİN KULAK EĞİTİMİ YOLUYLA KAZANDIRILMASI

Klasikleşmiş kulak eğitimi çalışmaları; çalınan aralıkların duyumu, akorların tanınması, dikte yapabilme, vb. eğitimleri içeren bir süreçtir. Caz müziğinde ise daha aktif bir dinlemeye ihtiyaç vardır. Duyulan ezginin çalgıya aktarılması, swing hissiyatının içselleştirilmesi, grup çalışmalarında birbirine katkı sağlanması gibi duyum ile performansın iç içe olduğu bir süreç gerekir. (Michaelsen 2014)

John Mehegan ise caz müziğinin işitme konusunda kişiden çok şey beklediğini; bir caz müzisyeninin aynı anda yapılan doğaçlamayı, melodiyi, sözü, akor yürüyüşünü ve ritmi takip etmesi gerektiğini, ancak bu sayede üstün bir müzisyen olabileceğini belirtmiştir. (1984, s. 194)

Caz müziğinde kulak eğitimine yönelik sayısız kaynak bulunmaktadır. Jamey Aebersold'un (1989) *Jazz Ear Training* kitabında aralık duyumu ile başlayan çalışmalarının, çevrim durumundaki akorların tanınması, II-V-I bağlantısının tanınması ve 4-5 sesi içeren küçük müzikal cümlelerin ağızla veya çalgıyla tekrar edilmesi gibi çalışmalarla devam ettiği görülmüştür.

Hazırlanan etkinlikte ise farklı hazır bulunuşluk düzeyindeki katılımcıların olabileceği göz önünde bulundurularak, akor duyumu, aralık duyumu gibi daha karmaşık ve teknik beceriler yerine, öncelikli olarak caz müziği ile ilgili temel kavramların öğretilmesi hedeflenmiştir.

Bu bağlamda, doğuşundan itibaren caz müziğinin ana bileşenleri olmuş ve diğer müzik türlerinden ayrılmasında en önemli ritmik unsurlar olan *Off-Beat*, *Swing* ve

Senkopasyon çalışmaları yoluyla öğrencilerde ritmik hissiyatın oluşmasına; pentatonik dizi soru – cevap etkinlikleriyle de melodik yapının tanınmasına yönelik uygulamalar üzerinde durulacaktır.

4.2.1 Caz Müziğine Özgü Ritmik Öğeler

4.2.1.1 *Off-beat* kavramı ile caz müziği ritm yapısına kinestetik⁴ uyum sağlaması

Çoğu Afrika kökenli Amerikan müziği, Avrupa müziğinin aksine ölçünün 2. ve 4. vuruşlarını güçlü vuruş olarak kabul eder. Bu sayede de 4/4'lük bir ölçü yapısında ritim sayılırken “Bir - Ve – ‘Ki - Ve” şeklinde sayılır. Buna caz terminolojisinde *off-beat* adı verilir. (Goodkin, 2007)

Öğrenciler ile ritmik egzersizler yapılırken mümkün olduğunca beden perküsyonundan, danstan ve ritmik çalgılardan faydalanılmasının uygun bulunduğu görülmüştür. Ünlü müzik pedagogu Carl Orff'a göre, konuşma, hareket ve danstan kaynaklanan “ilkel müzik”; müzik eğitiminin temelini oluşturmalıdır. (Kabataş, 2017, s. 140) Bu bağlamda hazırlanmış olan ritmik kulak eğitimi soru – cevap etkinliklerinde beden perküsyonu⁵ ve Orff yöntemlerinden faydalanılmıştır.

4.2.1.2 Swing kavramı

Swing kelimesi caz müziğinde 1920'li yılların sonlarında başlayan bir dönemi ifade ettiği gibi, ritimsel açıdan bakıldığında sekizlik iki notanın, sekizlik üçlemelerin 1. ve 3. vuruşunda çalınması anlamına da gelmektedir. (Collier 2107) Ancak bazı teorisyenler Swing tartımını nota süreleriyle sınırlandırmak yerine, bunu müziğin doğal salınımı içerisinde bulunan bir hissiyat olarak kabul ederler. (Googkin 2007) Googkin'e göre Harvard sözlüğü bile ayrıntı vermektten kaçınmış, Swing'i “çözümlemelere, analizlere karşı gelen, manevî, soyut bir ritmik hareket” olarak açıklamıştır. Duke Ellington ise “Swing; ritmin ötesinde, adeta müziği havaya kaldıran ilahî bir güçtür” şeklinde ifade etmiştir. Yine Doug Goodkin “Swing ritmi ve *off-beat*'in caz ile caz olmayanı

⁴ “Kinestetik” zihin – kas koordinasyonuna işaret eden, bir eğitim bilimi kavramıdır.

⁵ Terry, K., 2016, *How To Play Body Percussion*, Drum Magazine [internet]
<http://www.crosspulse.com/pdfs/Part1.pdf> [erişim tarihi 10.02.2018]

birbirinden ayırdığını; adeta caza giriş bileti” olduğunu söylemiştir. (Googkin, 2007, s.26)

4.2.1.3 Caz müziğinde senkopasyon⁶

Senkop, ritimde olması gereken yerdeki aksanı bulunduğu yerden kaldırmak veya beklenilmeyen bir yere aksan koymaktır. (Babacan, 2011) Diğer bir anlatımla, vurgunun güçlü olduğu 1. 2. 3. ve 4. vuruşların arasında bir yerde güçlü, beklenmeyen bir sekizlik veya onaltılık nota gelmesi durumudur. Yani, eğer vuruşta ayağınızı yere indiriyorsanız, ayağınız havadayken gelen vurgulu nota senkopasyondur.⁷

4.2.2 Caz Müziğine Özgü Melodik Öğeler

4.2.2.1 Pentatonik dizi ve blues cümleleri ile ses açma egzersizleri

Bir müzik öğretmeni için, her dersin başlangıcında ses açma çalışmalarının yapılması; aynı bir beden eğitimi öğretmenin her ders başında yaptırdığı ısınma hareketleri gibi düşünülebilir. Bir yandan öğrencilerin ses kaslarının ısındırılması, gergin ve salık pozisyona geçirilerek duyduğu incelik kalınlığa göre şekil verilmesi beklenirken, diğer yandan öğrencinin kulağının çeşitli cümlelere alıştırılması hedeflenir. Diyaframdan yapılacak doğru nefes hareketleri ile ses tellerinde oluşabilecek kasılmalardan kurtulunur, sese genişlik kazandırılır. Belli bir çalgı ile tekrar eden çalışma süreci sonrasında da verilen tonlar kolayca tekrarlanır hale gelir. (İkesus, 1965)

Tasarlanan soru – cevap çalışmalarında pentatonik dizi kullanılmıştır. Bunun bir sebebi, pentatonik dizinin belki de tarihsel süreç içerisinde birçok toplum tarafından kullanılmış olması, dolayısıyla, müzikle ilgilenmeyen insanların bile rahatlıkla seslendirebiliyor olmalarıdır. Bobby McFerrin’in 2009 yılı Dünya Bilim Fuarı’nda yapmış olduğu sunumunda, seyircilere sadece 2 nota vererek, yaptığı hareketlerle 5 sesli pentatonik dizide hep bir ağızdan melodiler söyletmesi; bu dizinin ne kadar etkili, insanlar

⁶ Bu konuda oldukça detaylı bir çalışma için, bkz.:

Oğan Doruk Şadan, “Senkopasyonun Rolü, Dönüşümleri ve Varyantları. Senkopasyon Algısının Pedagojisi ve Başta Caz Alanı Olmak Üzere Çeşitli Uygulamalardaki Kullanımı

⁷ <https://www.musical-u.com/learn/rhythm-training-101-study-syncopation/> [Erişim Tarihi: 20.03.2018]

tarafından ne kadar kolay algılanabilir ve seslendirilebilir olduğu konusunda örnek olarak gösterilir.⁸

Pentatonik dizi kullanılmasının diğer bir sebebi ise içerisinde yarım ses barındırmamasıdır. Önemli müzik pedagoğlarından Zoltán Kodály çalışma yapılacak seslerin günlük hayattan alındığında öğrenciler tarafından daha rahat benimsendiğini söyler ve önce küçük üçlü aralıkla başlama konusunu şöyle örneklendirir (Kabataş, 2017, s. 109):

İngilizce konuşan birçok ülkede günlük konuşmalarda “anne” – “baba” diye seslenilirken genelde kullanılan aralık küçük üçlüdür. Bu yüzden çocuklara en doğal gelen aralık da küçük üçlü aralıktır. Kodály okullarında ilk öğretilen aralık da küçük üçlüdür. Küçük üçlünden sonra pentatonik, kromatik ve modal dizilere doğru hareket edilmelidir.

Bu bağlamda hazırlanan soru – cevap egzersizleri önce küçük üçlü aralıklarla başlar. Küçük üçlü aralığı oluşturan iki sese alışılmasından sonra tam aralıklı sesler çalışmaya dahil edilir. Bu bölümüm hazırlanmasında tenor saksofon sanatçısı Walter Blanding’in⁹ youtube sitesi üzerindeki videosundan esinlenilmiştir.

Blues cümleleriyle oluşturulmuş soru – cevap egzersizlerinden sonra, içerisinde kromatik sesler barındıran *Blue Monk*¹⁰ parçası uygulamaya dahil edilmiştir. En son *Freddie Freeloader* parçasının öğretilmesi ile uygulama tamamlanmıştır. Pentatonik dizinin eğitim müziğinde kullanılmasına çeşitli anekdotlara doğaçlama bölümünde de yer verilmiştir. Bu sayede iki ders arasında bağlantı kurulması planlanmıştır.

4.2.2.2 Soru – cevap egzersizlerinin müzikal gelişime olan katkısı

Bu konuyu Dunscomb ve Hill (2002) şöyle özetlemişlerdir:

Bir grup çalışmasında öğretmenin çalmış olduğunu tekrar eden öğrencilerde;

i. Cümleler daha iyi bir ritmik duygu ile seslendirilir,

⁸ The Power of Pentatonic Scale, <https://www.youtube.com/watch?v=ne6tB2KiZuk> [Erişim tarihi: 07.03.2018]

⁹ Blanding, W., Developing Improvisation Games in Jazz [İnternet] <https://www.youtube.com/watch?v=eim-tZwSTFU> [Erişim tarihi: 20.02.2018]

¹⁰ Thelonius Monk’un blues formundaki, yalınlığı ve nüktedanlığıyla tanınmış eseri.

- ii. *Daha sonra yapacağı şarkı söyleme çalışmalarında ezgileri daha caz müziğine yakın bir şekilde kurgulanır,*
- iii. *Ritmik çeşitlilik gelişir,*
- iv. *Dinamik ve artikülasyon çeşitliliği gelişir,*
- v. *Müzikte bırakacağı boşluklar, nefes alma yerleri, cümle anlayışı gelişir.*
- vi. *Yapmış olduğu soru cevaplar, ileride yapacağı doğaçlamalarda fikre dönüşür.*

4.3 CAZ MÜZİĞİNE ÖZGÜ TEMEL ARMONİ VE BİÇİM YAPISININ GRUP ÇALIŞMALARINA DAHİL EDİLMESİ

Caz müziği, temelinde polifoni barındıran, Avrupa müziği teori yapısından evrilmiş bir müziktir. Hattâ İlhan Mimaroglu'na göre (2013, s. 29) caz armoni bakımından, müziğe yeni bir şey getirmemiş, Avrupa armonisinden faydalanmıştır. Böyle bakıldığı zaman, işlevsel akorlar caz müziğinin de ayrılmaz bir parçasıdır. Bu bakımdan, caz armonisi üzerine yazılan kitapların büyük çoğunluğu öncelikle temel dizi ve akor yapısını hatırlatarak işe başlamaktadır.

Yapılan çalışmada, müziği daha çok yatay ve ezgisel olarak tanımış öğrencilerin ezgi – eşlik ayrımına varabilmeleri adına akor – ezgi ilişkisine değinerek başlamanın daha doğru olacağı düşünülmüştür. Daha ileri safhalarda Mimaroglu'nun iddiasının tersine “caz duyumu” hissi verecek tansiyonlu akorlar (maj7'li, 9'lu, *augmented*, vb.) ile farklı bir dokusalığın caz üzerinden ayırt edilebileceği savunulup bu yeti kazandırılabilir.

4.3.1 Fon - Figür İlişkisi

Melodi ve armoni, müziğin birbirini tamamlayan iki unsurudur. Melodi parçada ana ezgiyi ifade ederken, armoni bu ezgiye oluşturulan fon olarak tanımlanabilir. Çalışmada, İbrahim Çallı'nın *Yeşil Elbiseli Kadın - Bayan Vicdan Moralı'nın Portresi* tablosundan yola çıkılarak figür – fon, akor – ezgi ilişkisi örneklendirilmeye çalışılmıştır.

4.3.2 Akor – Derece – Kadans Oluşumu ve Caz Müziğinde Sıklıkla Kullanılan Akor Yürüyüşleri

Akor; müzikte üç ve daha fazla sesin aynı anda tınlamasıyla oluşan bütüne verilen isimdir. Derece; bir majör dizinin sesleri üzerine kurulan akorların, dizinin kök sesinden

itibaren kaçıncı sırada olduğunu ifade eden kavramdır. Kadans ise, müzikte çeşitli dizi derecelerinin belli bir cümle oluşturacak sıra ile çalınmasından oluşan döngüye verilen isimdir.

Kadans kelimesi, Ahmey Say'ın müzik ansiklopedisine göre (1992) Latince *cadere* “düşmek” anlamına gelmektedir. Fransızca'da “*cadence*”, İtalyanca'da “*cadenza*”, Almanca'da “*Kadenz*” olarak kullanılır. Yine aynı ansiklopediye göre Türkçesi “durgu” olarak ifade edilerek “bir müzik cümlesinde bitiş etkisi yapan armonik zincirlemeler bütünü olarak” tanımlanmıştır.

Planlanan etkinlikte, majör dizinin her bir sesi üzerine akor kuruluşu, akor derecelendirilmesi, 6'lı, 7'li, 9'lu akorlarının oluşumu ve cazda sıklıkla kullanılan I – II – V – I ve I – IV – V – I kadansları üzerinde durularak, öğrencilere bu materyallerle nasıl müzik yapacaklarına dair temel bilgiler verilmiştir.

4.3.2.1 Blues müziğinin kökleri, biçimi ve temel akor yürüyüşü

Blues, caz müziğinin oluşum aşamasında çok önemli bir rol oynayan ve halen caz müziği içerisinde varlığını sürdüren en önemli etmenlerden biridir. Richard Scott (2000-2009, s.15) *Chord Progressions* çalışmasında Blues'u şöyle tanımlar:

20. yüzyılın ilk 10 yılında Blues müziğinin akor yürüyüşü net bir şekilde tanımlanmamışsa da, 12 ölçü Blues 30'lu yıllarda standart hale geldi. Ancak, 12 ölçü Blues'a ek olarak, 8 ölçü, 16 ölçü Blues parçalar da bulunur. ...12 ölçü Blues akor yürüyüşü karakteristik olarak 3 farklı akordan oluşur ve şöyle bir şema çerçevesinde çalınır.

Şekil 4.2: Blues akor yürüyüşü

I	I veya IV	I	I
IV	IV	I	I
V	IV	I	I veya V

Kaynak: R. Scott - Chord Progressions¹¹

¹¹ Scott R. - Chord Progressions [İnternet] [Erişim Tarihi]
http://www.jdarks.com/files/Chord_Progressions___MoneyChords.com.pdf

4.3.2.2 Caz müziğinde sıklıkla görülen II – V – I akor yürüyüşünün tansiyon sesleri ile kullanılması

Yapılan çalışmada, kadansın müzik içerisinde bir “yolculuk” ifade ettiği düşüncesinden hareket edilmiş, II – V – I kadansı üzerinde cümle örnekleri verilmiştir. II – V – I kadansı, caz müziğinin özellikle erken dönemlerinde sıklıkla kullanılmış, adeta caz müziğine özgü bir armonik yürüyüş olarak kabul edilmiştir. Hattâ Amerikalı saksofon sanatçısı ve eğitimci Jim Snidero’nun aktardığı anıya göre [tarihsiz], duayen bir caz saksofoncusu olan Phil Woods II – V – I kadansı için “caz müziğinin yüzde 80’i II – V – I kadansı temelinden oluşmuştur” demiştir.

II – V – I kadansı sınıf içinde uygulanırken, 3 sesli akorlar yerine, caz müziğinde daha çok tercih edilen 7’li, 9’lü, 6’lı ve 13’lü akorlar kullanılmıştır. Caz müziğinde, akorun yedinci sesinden sonra üçlü aralıklarla akor kurmaya devam edildiğinde elde edilen, kök sesine göre dokuzuncu, onbirinci, onüçüncü seslere, tansiyon sesleri denmektedir. Diğer müzik türlerinde nispeten “uyumsuz” sayıldıkları için pek fazla tercih edilmeyen tansiyon sesleri, caz müziğinde sıklıkla tercih edilen, caz müziğini diğer müzik türlerinden ayıran önemli duysal karakteristiklerdendir.

Öğrencilerin akorları çalmaları sırasında öğretmenden de bu akorlara uygun ezgiler çalması beklenmektedir. Bu konuda, Jamey Aebersold’un (2000) *No:3, II – V – I* kitabında bulunan örneklerin yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

4.3.3 Uygulamaya Yönelik Destekleyici, Duysal, Teknolojik Materyaller

Yukarıda bahsedilen akor kalıplarının çalınması, çeşitli şarkıların eşliklerinin duyulması, günümüzde teknolojinin ilerlemesiyle birlikte kolay erişilebilir hale gelmiştir. Öyle ki, bir öğrenci çalmış olduğu şarkıya eşlik edecek bir orkestraya ihtiyaç duyduğunda, telefonuna veya bilgisayarına bir program yükleyerek istediği orkestraya sahip olabilmektedir. Bu pratik yazılımlar sayesinde parçanın tonunu ve hızını değiştirebilmek; hattâ eşlik için seçilebilecek enstrümanları belirlemek son derece kolaylaşmıştır.

Güncel teknolojik gelişmelerden bahsetmenin, hem öğrencilerin dünyadaki gelişmelere açık olmaları, hem de kendi başlarına yapacakları çalışmalara eşlik bulma sorunlarını çözebilmek anlamında faydalı olacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda kullanılabilir programlar şu şekilde sıralanabilir:

Band In A Box¹²: 1988 yılında Dr. Peter Gannon tarafından yazılması yapılan ve PG Music Inc. firması tarafından piyasaya sürülen program, bireysel kullanıcılara istedikleri şarkının akorlarını yazma, edindiği şarkının tonunu, hızını değiştirme, istediği dönem özelliklerine göre ve istediği çalgılarla eşlik yazma olanağı sunmaktadır. Aynı zamanda içeriğinde bulunan kulak geliştirici egzersizler, nota okuma egzersizleri ile birlikte öğrencileri geliştirecek birçok faydalı özellik de mevcuttur. Programın diğer bir özelliği de, hem bilgisayarda, hem de cep telefonunda çalışıyor olmasıdır.

IReal¹³: Time dergisi tarafından 2010 yılının en iyi 50 icadından biri olarak gösterilen program, Band In A Box gibi, telefonlarda, tabletlerde ve bilgisayarlarda uygulamanın indirilmesi suretiyle kullanılabilen; kullanıcıya istediği parçanın akorlarını takip etme, hızını, tonunu değiştirme, vb. olanaklar sunmaktadır.

Garage Band¹⁴: Apple firması tarafından yazılması yapılmış ve piyasaya sürülmüş; yaylı, telli, vurmali, vb. birçok çalgının, son derece gerçekçi ses örneklerine sahip bir programdır. Kullanıcıya istediği çalgıyı kullanarak, kolayca üst üste kayıt yapma imkânı sağlamaktadır. Öğrencilerin basitçe bir müzik eserinin nasıl oluşturulduğuna dair fikirlerinin olması, yaratıcılıklarını kullanmalarına olanak sağlaması açısından faydalı olacaktır.

4.4 CAZ MÜZİĞİNDE SINIF İÇİ DOĞAÇLAMAYA YÖNELİK UYGULAMALAR

4.4.1 Doğaçlamanın Öğrencilerin Müzikal ve Kişilik Gelişimine Olan Katkısı

Doğaçlama, ya da emprovizasyon, en bilinen tabiriyle, belli bir zaman içerisinde, önceden yazılı olmayan bir şeyi çalmak veya söylemek anlamına gelir.¹⁵ Derek Bailey

¹² <http://www.pgmusic.com/about.htm>

¹³ <https://irealpro.com/>

¹⁴ <https://www.apple.com/tr/mac/garageband/>

¹⁵ <http://www.jazzinamerica.org/LessonPlan/8/2/198> [İnternet] [Erişim Tarihi: 13.03.2018]

ise caz doğaçlamasına (1998, s. 78) mekanik bir tanımlama ekleyerek, doğaçlamanın belli uzunluktaki ve düzenli ölçüyle çalınan armonik sırayla bağlantılı ezgilerden, gamlardan ve arpejlerden türetildiğini söyler.

Her ne kadar doğaçlamayı teknik olarak ifade edecek sayısız tanımlama bulunacak olsa da, öğrenciler için belki de en akılda kalıcı söylem, aslında hayatın da bir doğaçlama olduğunu söylemek olur. İnsan, belli kurallar çerçevesinde hareketlerini, davranışlarını, kararlarını, içinden geldiği şekilde yönlendirir, bir nevi doğaçlama yaşar.¹⁶

Diğer yandan doğaçlama bir dili konuşmaya benzer. Nasıl düşünmeden kalıplaşmış kelimeler ve cümleler ile konuşuluyorsa; müzikte de daha önceden çalışılmış akorlar, diziler, jestler, kas hafızası ve parmak numaraları gibi, daha önceden öğrenilmiş bilgiler ile doğaçlama yapılır. Tüm bu bilgiler o anda parçanın çerçevesine uygun bir biçimde kullanılır. Biriktirilerek kullanılan bu yapılara caz dilinde “*vocabulary*” yani kelime hazinesi denir.

Doğaçlama aynı zamanda bir iletişim yoludur. Bir caz grubunda doğaçlama çalan kişi, öncelikle kendiyle iletişim kurar, müziği dinler ve duysal tasarılar ortaya koyar. Bu sayede grup arkadaşlarıyla iletişime geçer. Onlardan etkilenir ve onları etkiler. Böylelikle birlikte bir ses dokusu oluşturulur. Son olarak da, dinleyenlerle iletişim kurulur. Tüm müzisyenler birlikte bir hikâye anlatırlar. (Taylor, 2000) Bu açıdan bakıldığında da doğaçlamanın, öğrencilerin kendilerini ifade etme, birbirleri ile iletişim kurma, takım çalışması yapabilme konularında ne kadar önemli olduğu anlaşılabilir.

Doğaçlamanın öğrencilere faydasını Bob Taylor (2000, ss. 9-14) şu şekilde açıklar:

- i. *Kendini İfade Etme: Doğaçlama, öğrencilerin kendilerini ifade etmelerine, grup içerisinde söz almalarına imkân sağlayarak, kendine güveni artırır. Daha da önemlisi, içlerinden gelen, yani kendilerine özgü olan sesi bulmalarına yardımcı olur.*
- ii. *Yaratıcılık: Öğrencileri öğrendiği tüm bilgileri (akor, dizi, parmak numarası, ritm, cümle, vb.) kullanarak her defasında yeni bir şey ortaya çıkarmalarına olanak sağlar.*
- iii. *Problem Çözme: Karşılaştıkları problemleri o anda çözme konusunda tecrübe kazanmalarına yardımcı olur. Elindeki materyallerle nasıl bir müzik inşa edebileceği konusunda düşünmeye teşvik eder.*

¹⁶ Dave Morris, *The Way Of Improvisation*, TEDxVictoria [İnternet] [Erişim tarihi 20.01.2018]

- iv. *Takım Çalışması: Bir caz grubunda, lider ve onu takip edenlerin rolleri sürekli değişir. Böylelikle öğrenci bazen grubu sürükleyen kişi olurken, bazen yapılanları gözlemleyen ve takip eden kişi olur.*
- v. *Eleştiriye Açık Olma: Ego, iç disiplin kontrolü ve eleştiriye açık olma konularında yardımcı olur. Çeşitliliklere saygı duymayı öğretir. Topluluk içerisinde söz alma yetisini geliştirerek kendine güveni artırır.*

Doğaçlama çalışmaları, öğrencilerin kişilik ve müzikal gelişimlerine yaptığı katkıdan yola çıkılarak sınıf içi çalışmalara dahil edilmiş, sınıflarda yapılan örnek uygulamaya ait Doğaçlama Gözlem Formu, Değerlendirme'den Elde Edilen Bulgular bölümüne eklenmiştir.

Öğrencilerden ritmik çeşitleme, melodik çeşitleme, form bilgisi ve ifade gibi müzikal beceriler yanında; kendini ifade etme, karşılaştığı sorunları çözme, takım çalışması yapabilme, iç disiplinini koruyabilme ve yaratıcılık ortaya koyma gibi kişilik özellikleri sergilemeleri beklenmiştir. Kişilik özellikleri bu bölümde daha çok katılım sağlama, uyum gösterme ve kendini ifade etme çerçevesinde tutulurken, yaratıcılık bölümünde kastedilen öğrencilerden sıra dışı öneriler sunmaları olarak düşünülmüştür.

4.4.2 Parçaların Çalışılması Konusunda Öneriler

Her ne kadar hazırlanmış olan Doğaçlama Etkinliği bölümünde daha çok pentatonik dizi ölçeğinde örnekler verilmiş olsa da, öğrencilerin daha önceden duymadıkları veya çalışmadıkları bir parçayı nasıl ele alacaklarına dair ek bilgi verilmesinin şarkı – doğaçlama ilişkisine bakış açısı oluşturması anlamında faydalı olacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda Aebersold'un (2000) "Yeni Bir Parça Öğrenirken" başlıklı kesitte sıraladığı adımlarını hatırlamakta yarar vardır:

- i. *Şarkıyı tekrar ve tekrar dinleyin.*
- ii. *Ezgiyi söyleyebilecek kadar ezberinize alın.*
- iii. *Bas hattını ve akorları dinleyin, parçayı bir araya getiren unsurları anlamaya çalışın.*
- iv. *Parçanın melodisini yavaşça ezberden çalar hale gelin.*
- v. *Parçayı kayıtla birlikte çalmaya çalışın, tını değişimlerini, kayan sesleri "slur", cümlemeleri, dinamikleri, vb çalışınıza ekleyin.*
- vi. *Parçada geçen akor ve dizileri öğrenin, akorları doğru bir kaynaktan aldığınızdan emin olun.*
- vii. *Parçanın ana ezgisi çerçevesinde doğaçlama yapmaya çalışın.*
- viii. *Akorların üçüncü ve yedinci derecelerini vurgulayın.*

- ix. *Parçanın melodi ve akorlarını ezbere bilin, bu akorların çalgınızda nerelerde olduğundan emin olun.*
- x. *Kulağınızın götürdüğü şekilde doğaçlama yapın. Mantığınızın, nota seçimlerinde, cümlelemede, ritimlerde, vurgularda size rehberlik etmesini sağlayın.*
- xi. *Parçanın orijinal kaydını sürekli dinleyin, hayal dünyanızı kışkırtmasına izin verin, kayıttaki fikirlerle sizin fikirlerinizi bir arada kullanmaya çalışın.*
- xii. *Eğer varsa şarkının sözlerini öğrenin, melodiyi çalarken içinizden söyleyin.*
- xiii. *Parçadaki ezgileri sevin. Sanki siz bestelemişsiniz gibi çalın.*

4.4.3 Doğaçlama Çalışmalarında Pentatonik Dizisi'nden Faydalanılması

Pentatonik dizinin dünya tarihinde çok eski ve birçok müzik kültüründe yeri olduğuna dair sayısız kaynak bulunmaktadır. Örneğin Almanya'nın güneyinde Tuna Nehri boyunca sıralanan birçok mağaradan biri olan Geißenklösterle mağarasında bulunan ve yaklaşık 40.000 yıl öncesine ait olan kemikten yapılmış bir flütün, pentatonik diziye uygun olduğu görülmüştür. Diğer yandan, Endonezya Gamelan müziği, Çin müziği gibi birçok köklü müzik kültüründe de pentatonik dizi kullanıldığı görülür.¹⁷

Doug Goodkin'e (2007) göre pentatonik dizi en evrensel dizidir ve Asya'dan Afrika'ya, Avrupa'dan Avustralya'ya kadar tüm dünyada kullanılır. Diğer bir bakış açısıyla, hem tarihsel, hem eğitimsel açıdan, majör diziye öncülük ettiği düşünülür.

Öğrencilere yönelik doğaçlama çalışmaları barındıran birçok kitapta da öncelikle pentatonik diziden başlandığı görülmüştür. Doğaçlama çalışmalarına Blues ile başlanmasının bir diğer önemli sebebi ise, eşlikteki akor değişimlerine karşın ezgide aynı dizi seslerinin kullanılabilmesidir. Bu sayede öğrenciler istedikleri seslerde istedikleri kadar kalabilir, üst ve alt oktava gidip, kolaylıkla soru – cevaplar üretebilirler.¹⁸

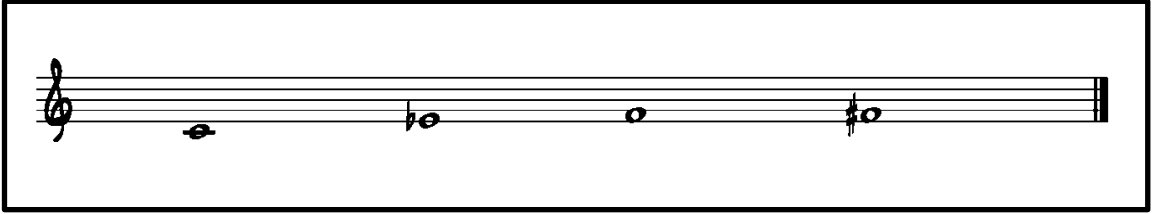
¹⁷ Caleb W. C. - *Earliest Use of the Pentatonic Scale* [İnternet] [Erişim tarihi 14.03.2018]
<https://calebwcliff.com/2016/ancient-aurignacian-flutes-earliest-use-of-the-pentatonic-scale/>

¹⁸ Blanding, W., 2013, *Developing Improvisation Games in Jazz* [İnternet]
<https://www.youtube.com/watch?v=eim-tZwSTFU> [Erişim Tarihi: 20.02.2018]

4.4.4 Sınıf İçi Doğaçlama alışmalarına Başlama Aşamasında Kullanılabilecek rnek Sesler

Öğrencilerle doğaçlama çalışmalarına başlanırken çok farklı yollar izlendiği görülmüştür. Bunlardan biri piyanist Willie Myette'nin¹⁹ lise düzeyi öğrencilerle yaptığı doğaçlama çalışmalarında kullandığı yoldur. Myette, öncelikle pentatonik dizinin ilk 4 sesi ile çalışmalara başlar:

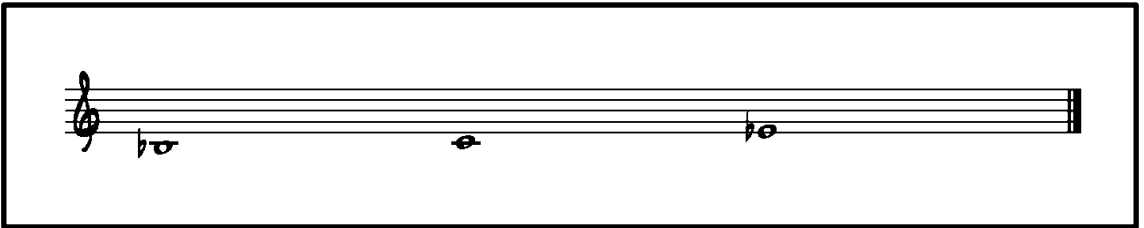
şekil 4.3: Willie Myette'nin öğrencileriyle yaptığı çalışmalarda ilk etapta kullandığı dört ses

Kaynak: Bu şekil Mustafa Alp tarafından Sibelius 6.0 programı kullanılarak hazırlanmıştır.

Andrew Chessher'in²⁰ Avustralyalı caz eğitimcilerinin caz ğretim metotlarını incelediği tezinde ise öğretmenlerin öncelikle kök sesi, daha sonra kökün st minör üçlüsünü, daha sonra ise kök sesin altındaki bemol-7 sesini kullanarak, üç ses ile doğaçlamaya başlattıkları görülmüştür.

şekil 4.4: Minör pentatonik dizinin  sesle çalışılması

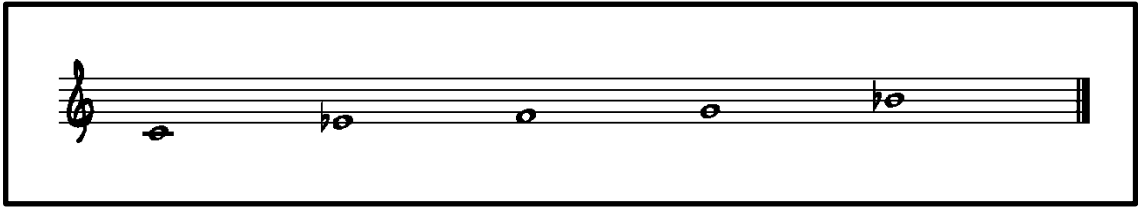
Kaynak: Bu şekil Mustafa Alp tarafından Sibelius 6.0 programı kullanılarak hazırlanmıştır.

¹⁹ www.jazzkids.com - Willie Myette [Erişim Tarihi: 10.01.2018]

²⁰ Chessher, A., (2009) *Australian jazz musician-educators: An exploration of experts' approaches to teaching jazz*. Thesis for the Bachelor Degree. Sydney: University of Sydney

Öğrencilerle yapılan müzik eğitim çalışmalarında kullanılan en önemli yöntemlerden biri de Orff eğitimidir. Orff eğitiminde ritmik çalgılarının payı, öğrencilere tanıdığı özgürlük alanı ve grup dinamiklerine olan yatkınlığı göz önünde bulundurulduğunda, caz eğitimi ile paralellikler göstereceği söylenebilir. Bu konuda çeşitli kitaplar yayınlamış ve halen seminerler veren Doug Goodkin, (2012, s. 143) öğrencilerle yapılan doğaçlama çalışmalarında, kök sesin üzerine küçük üçlü aralığı ekledikten sonra, üçüncü sırada dizinin dördüncü sesini eklemeyi, daha sonra ise tüm diziyi vermeyi uygun bulmaktadır.

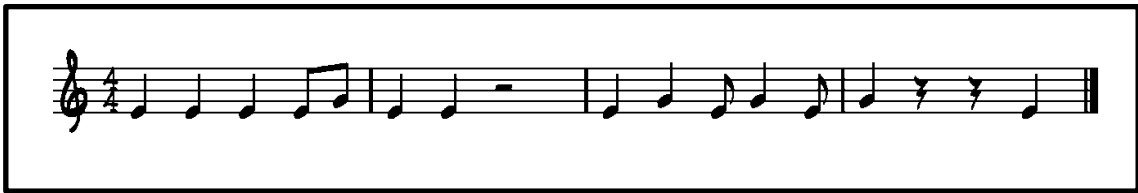
Şekil 4.5: Doug Goodkin'e göre minör pentatonik dizinin önce iki, sonra üç, daha sonra beş sesle çalışılması

Kaynak: Bu şekil Mustafa Alp tarafından Sibelius 6.0 programı kullanılarak hazırlanmıştır.

Hill ve Dunscomb (2002, s. 96) ise öncelikle iki sesi kullanıp, bu sesler arasında ritmik farklılıklar yaratarak doğaçlamaya başlanmasını uygun görmüşlerdir:

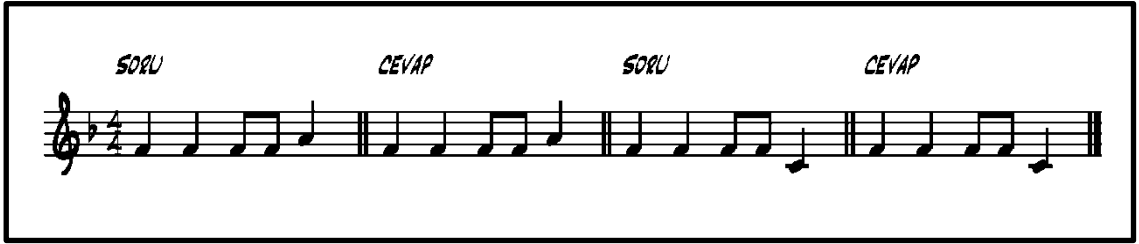
Şekil 4.6: Hill ve Dunscomb'a göre dizinin iki sesi ile ritmik farklılıklar yaparak doğaçlamaya başlanması

Kaynak: Dunscomb R. & Hill W. - Jazz Pedagogy - Jazz Educator's Handbook and Resource Guide

Daha sonra soru – cevap yaptırılarak, ritmik çeşitlilik ile birlikte yeni notaları eklemeyi uygun buldukları görülmüştür.

Şekil 4.7: Yeni notaların eklenmesi ve ritmik çeşitlilik kazandırılması

Kaynak: Dunscomb R. & Hill W. - *Jazz Pedagogy - Jazz Educator's Handbook and Resource Guide*

Yeni notaların eklenmesi ve ritmik çeşitlilik kazandırılması konusunda Goodkin'in (2012, s. 144) şöyle düşündüğü görülür:

- i. Melodi notaları aynı kalsın, ritmi çeşitlendirin,
- ii. Ritim aynı kalsın, melodi notalarını çeşitlendirin,
- iii. Melodi ve ritmi de çeşitlendirin.

Hill ve Dunscomb verilen notaların algılanmasının ardından gelecek aşamaları şu şekilde tanımlamışlardır:

- i. Cümle sayısını artırın, önce 2 ölçülük, daha sonra 4 ölçülük cümleler oluşturmalarını isteyin.
- ii. Cümlelere senkopasyon eklemelerini isteyin.
- iii. Dizinin 4. Sesine #4 eklemelerini isteyin.
- iv. Ezgilerini 12 ölçü blues formu içerisine yerleştirmelerine yardımcı olun.
- v. Öğrencilerinizden blues beste yapmalarını isteyin.

5. BULGULAR

İki kısımdan oluşan Bulgular başlığının birinci bölümünde sınıf içi etkinliklere adapte edilmiş uygulamalar; ikinci bölümünde ise uygulamalardan elde edilen değerlendirme sonuçları bulunmaktadır.

5.1 UYGULAMALAR

Bu bölümde; elde edilen bulgular, bir ders planına kolaylıkla tahvil edilebilmesi açısından aşağıdaki şekilde, maddeler halinde gruplandırılmıştır. Özne katılımcı öğrenci/öğrencilerdir.

5.1.1 Caz Müziğinin Kültürel Bileşenleri Etkinliği

5.1.1.1 Amaç ve kazanımlar

Sosyal – Duygusal Alan:

- Grup ile yapılan oyunlara katılır.
- Caz müziğinin başlıca dönemlerini ve türlerini tanır.
- Caz müziğinin önemli bestecilerini, müzisyenlerini tanır.
- Caz müziğinde kullanılan başlıca çalgıları tanır.

Dil ve İletişim Alanı:

- Düşüncelerini akıcı bir Türkçe ile ifade eder.

Bilişsel Alan:

- Dinlediği çalgının hangi çalgı olduğunu tanır.
- Dinlediği eserin caz müziğinin hangi türüne ait olduğunu tanır.
- Caz müziği dönemlerine, besteci ve yorumcularına ait bilgileri hafızasında tutar ve gerektiğinde bu bilgileri kullanır.

Süre: 40'+40'

Yöntem ve Teknikler: Beyin Fırtınası, Anlatım, İzleme / Dinleme, Bulmaca, Oyun Oynama.

Araçlar:

- a. Etkileşimli tahta,
- b. İlgili videolar,
- c. Anı ve Anekdotalar,
- d. Grafik notasyon araçları,
- e. Kare karalamaca,
- f. Kızmabirader.

5.1.1.2 Etkinlik akışı

Öğretmen dersin konusu hakkında ön bilgilendirme yaptıktan sonra sınıfta bir beyin fırtınası yaratmak adına öğrencilere bir münazara konusu verir: “Acaba Caz müziğini radyolarda, televizyonlarda, ailemizde ve çevremizde duymadığımız için mi tanımıyoruz; yoksa bu müzik dinlenilebilecek değerinde bir müzik mi değildir?” gibi sorularla öğrencilerin bu konudaki görüşlerini paylaşarak kendilerini ifade etmelerine ve etkinliğin içine katılmalarına olanak sağlar.

Öğrencilere daha önce caz müziği dinleyip dinlemedikleri, dinledilerse caz müziği hakkında ne bildikleri ve ne düşündükleri sorulur. Konu tekrar “Acaba daha önce kendimize yakın örnekler dinlemediğimiz için mi yeterince tanımıyoruz” sorusu ile, çeşitli popüler şarkı ve film müziklerinin caz düzenlemesiyle yorumlanmış örnek videolar ve öğrencilerin ilgilerini çekebilecek caz müziği ile ilgili animasyon gösterimlerine geçilir. Örneğin:

Game of Thrones Theme - Epic Big Band Version²¹

Gonna Fly Now (Theme From Rocky) - Louis Dowdeswel²²

Brevıs Brass Band - Beyonce & Black Eyed Peas²³

²¹ <https://www.youtube.com/watch?v=4f14kLDh5r0> [İnternet] [erişim tarihi: 02.03.2018]

²² https://www.youtube.com/watch?v=ZdFW3_q7v4A [İnternet] [erişim tarihi: 02.03.2018]

²³ <https://www.youtube.com/watch?v=sUy6gfgWBF4> [İnternet] [erişim tarihi: 02.03.2018]

Swing Of Change - Musical Animation by ESMA²⁴

Birdland, Over The Rainbow - Art Tatum²⁵

Popüler şarkıların yorumlarının dinlenilmesinin ardından, tarih boyunca bu müziği icra eden çok önemli sanatçıların olduğu vurgulanarak, birkaç isme ait anılar paylaşılır.

Örneğin:

Art Tatum: Art Tatum 1909 yılında doğmuş Amerikalı caz piyanistidir. Bir gözü tamamen görmemesine ve diğer gözü çok az görmesine rağmen, kendini çok iyi düzeyde yetiştirmiş, dünyanın gelmiş geçmiş en büyük caz piyanistlerinden olarak kabul ettirmiştir. Süratli ve güçlü çalışıyla çağındaki tüm müzisyenleri ya kendine hayran bırakmış, ya da kıskandırmıştır. Kendisiyle ilgili birkaç anıya bakacak olursak;

- i. Caz tarihçisi ve yorumcusu Ira Gitler, “sol eli ile sağ eli aynı beceriye sahip derken şu hikâyeyi ekler; “Önemli caz piyanistlerinden Bud Powell bir gün Art Tatum’a ‘Dostum, hazır olduğunda sana hızlı çalmanın nasıl olduğunu göstereceğim’ der. Art Tatum cevap verir; ‘O zaman yarın burada buluşalım, senin sağ elinle çaldığını ben sol elimle çalacağım’ der. Ancak Bud Powell hiçbir zaman gelmez.
- ii. Bir başka caz piyanisti ve yorumcu Kenny Barron şöyle söyler: “Evimde Art Tatum’un tüm plakları vardır, ancak hiçbirini dinleyemem. Çünkü dinlediğimde ellerimi çöpe atsam ve müzikten vazgeçesim geliyor.”
- iii. Art Tatum’a atfedilmiş bir hikâyeye de şöyledir: Art Tatum küçük bir çocukken babasının taş plaklarını dinler ve orada duyduklarını piyanoda çalmaya çalışır. Oldukça karmaşık ve büyük ses aralıkları içeren eserleri büyük bir gayretle çalmayı başaran Tatum gözleri görmediğinden dinlediği kayıtların aslen dört el piyano parçaları olduğunu çok sonradan öğrenecektir. Bu muammanın, onun son derece bağımsız birer sağ ve sol el tekniğine kavuşmasının ivmesini verdiği düşünülür.

İki Parmak Django Reinhardt: 1910 yılında Belçika’da dünyaya gelmiş, caz tarihinde Gypsy Jazz’ın (Çingenelere özgü caz türü) yaratıcılarından olan gitarist ve bestecidir. 18

²⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=76Xxn1FSdQ4> [İnternet] [erişim tarihi: 02.03.2018]

²⁵ <https://www.youtube.com/watch?v=WnjhHiAdauU> [İnternet] [erişim tarihi: 02.03.2018]

yaşında kaldığı karavanın yanması sonucu sol elinden serçe ve orta parmağını kullanamaz hale gelmiştir. Doktorların “bir daha gitar çalamazsın” demelerine rağmen gitar çalmayı bırakmamış ve kendinden sonra gelen hemen hemen tüm gitaristleri etkileyen bir stilin öncüsü olmuştur.

Büyük Ağızlı Louis Armstrong: Caz müziğinin yalınkat kolektif emprovizasyona dayalı grup müziğinden, bireysel doğaçlamaya ağırlık veren biçimine evrilmesinde kilit isimlerden biri olan trompet sanatçısıdır: Üyesi olduğu orkestrada öyle güzel sololar atmıştır ki, orkestra şefi onu konserlerde öne çıkarmaya başlamıştır. Böylelikle cazda solo ve doğaçlama kavramlarına yeni bir boyut katılmıştır. Louis Armstrong’un lakabı *Stachelmouth*’tur (kadın çantası). Nedeninin ise; Louis Armstrong’un çocukluk yıllarında sokak dansçılığı yaparken, atılan bozuk paraları kendinden büyük çocukların almaması için ağzında toplaması olduğu rivayet edilir.

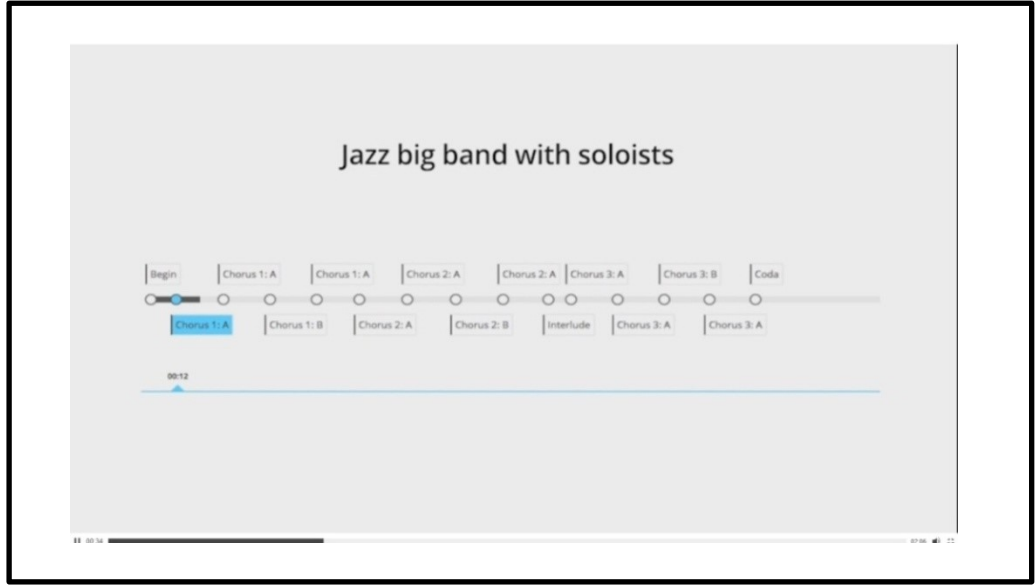
Videoların izlenmesi ve anıların paylaşılmasından sonra, müziği nasıl dinlemek gerektiğine dair hazırlanmış olan grafik notasyon araçları ile birlikte izleme ve takip yapılır.

Şekil 5.1: *Blue Rondo à la Turk*

The image displays graphic notation for the piece 'Blue Rondo à la Turk'. It consists of four horizontal lines of notation. The first line shows a sequence of rhythmic symbols: a double bar line with a colon, followed by three 'W' shapes with curved lines, and a curly bracket. To the right, it says 'repeat 6X'. The second line shows a sequence of rhythmic symbols with arrows indicating fingerings. The third line shows the same sequence of rhythmic symbols as the first line, followed by a curly bracket and 'repeat 2X'. The fourth line shows a sequence of rhythmic symbols with arrows indicating fingerings, followed by a curly bracket and 'end at 1:07'.

Kaynak: Laura Ferguson’un *Putting It Together* isimli makalesi

Şekil 5.2: *Take The A Train* etkileşimli dinleme rehberi

Kaynak: https://wwnorton.com/college/music/ilg/ENJ_12/StrayhornTakeTheATrain.html²⁶

Öğrencilerin müziği nasıl dinleyeceklerine dair grafik notasyon araçlarının sunulmasının ardından, cazın doğuşuna ve caz müziğinde kullanılan başlıca çalgılara ait kısa bir açıklama yapılır. Çeşitli çalgılara ait videolar izletilir. Örneğin:

Alto Saksofon: Charlie Parker – *Confirmation*

Tenor Saksofon: John Coltrane – *In a Sentimental Mood*

Trombon: Wycliffe Gordon – *Malcolm Arnold's Fantasy*

Trompet: Freddie Hubbard – *All Or Nothing At All*

Klarinet: Ken Peplowski – *The Blue Room*

Keman: Stephane Grappelli – *Nuages*

Piyano: Bill Evans – *My Foolish Heart*

Gitar: Joe Pass – *Joe's Blues*

Kontrbas: Ron Carter Bass Solo – *Wind Flower*

Davul: Max Roach – *The Drum Also Waltzes Solo*

Vokal: Ella Fitzgerald & Louis Armstrong – *The Nearness Of You*

Flüt: Hubert Laws – *Bloodshot*; Herbie Mann – *Yavuz*

Mızıka: Olivier Ker Ourio And Frank Woeste Dialogue - *The Libretto Dialogues*

Koro: Take 6 – *He Never Sleeps*

²⁶ https://wwnorton.com/college/music/ilg/ENJ_12/StrayhornTakeTheATrain.html [İnternet] [Erişim Tarihi 08.12.2017]

Big Band: Benny Goodman – *Sing, Sing, Sing*

Derleme: The Classical Jazz Quartet'ten – *Vaunce of the Flowers*

Öğrencilere caz müziğinin tarihi, çeşitli türleri ve önemli çalgıları hakkında genel bilgiler verildikten sonra, iki grup oyunu ile edinilen bilgilerin pekiştirilmesi planlanmıştır.

Kare karalamaca bulmacası öğrencilere dağıtılır, videolarda izlenen çalgılardan bazılarının isimlerinin bulmaca içerisinde bulunması istenir. Farkındalığı artırabilmek için bulmaca içerisinde caz ile alakalı olmayan enstrümanlar da eklenmiştir, bunları fark etmeleri beklenmiştir. Boş kalan kutucuklarda caz müziğinin büyük besteci ve piyanistlerinden Thelonious Monk'un bir sözü ortaya çıkacaktır. İlk bulan öğrenciye bir hediye alınabilir: *Blues Brothers* filminde giyilen siyah şapkalardan veya gözlüklerden verilmesi; yaka iğnesi şeklinde bir saksofon ya da trompet simgesi, caz ile bağlantılandırılacak bir motivasyon olarak düşünülebilir.

Kare Karalamaca etkinliği yapıldıktan sonra son olarak, hem çalgı, hem dönem, hem sanatçı, hem de genel bilgi içeren Kızımabirader oyunu oynanır.

Tüm etkinliklerin sonlanması ardından katılımcılara müzik dinlemenin, bilhassa bu müzikleri canlı olarak dinlemenin önemi vurgulanır. Müzikte yeteneğin değil, çalışmanın en önemli unsur olduğundan söz edilir. Okullarda kullanılan blokflüt ile saksofon arasında parmak tekniği olarak çok fark olmadığından; artık herkesin rahatlıkla ulaşabildiği piyanonun (kastedilen akustik piyanoyla sınırlı olmayan dijital ürünler, ya da org, synthesizer gibi klavyeli çalgılardır) ise caz müziğinin vazgeçilmez enstrümanı olduğundan bahsedilerek caz çalmaya teşvik edecek konuşmalar ile etkinliğe son verilir.

Öğrencilerle iki ders saatinden daha uzun ders yapma olanağı bulunduğu anda, aşağıdaki albüm listesi çerçevesinde dinleme çalışması yapılabilir.

Miles Davis – *Kind of Blue*

Modern Jazz Quartet – *Blues On Bach*

Chick Corea – *My Spanish Heart*

Al Di Meola, Paco de Lucía, John McLaughlin – *Friday Night in St. Francisco*

Lambert, Hendricks & Ross With The Ike Isaacs Trio – *Sing Ellington*

Stanley Clarke – *School Days*

Lars Daniellsohn – *Liberetto II*

Erol Pekcan, Tuna Ötenel, Kudret Öztoprak – *Jazz Semai*

Ayrıca: Film – *Blues Brothers*

Yukarıda adı geçen film ve albümlerin sınıf ortamında izletilmesi/dinletilmesi yanında, teknik olanaklar el verdiği ölçüde, öğrencilerle birlikte çeşitli duysal materyaller hazırlanarak müzik yapmakta eğlenceli bir yol izlenebilir. Bu yönde çamaşır kovanı veya temizlik kovanına iliştirilmiş süpürge sapına ip gererek²⁷ veya ahşap çay kutusuna iliştirilmiş süpürge sapına ip gererek²⁸ kontrbas yapma çalışması ek olarak programa alınabilir.

Ayrıca, beden perküsyonuna²⁹ dair motivasyon kazandırmak amacıyla bir video gösterimi yapılabilir; çeşitli caz müziği eserlerine beden perküsyonu eşliği hazırlanabilir.

5.1.2 Caz Müziğine Özgü Temel Ritmik Ve Melodik Öğelerin Kulak Eğitimi Yoluyla Kazandırılması Etkinliği

5.1.2.1 Amaç ve kazanımlar

Psikomotor Alan:

- a. Verilen parçaya uygun *off – beat* ritm eşliği yapar.
- b. Beden perküsyonu ile ritmik egzersizleri yapar.
- c. Ezgileri swing’li bir şekilde çalar, söyler.
- d. Çeşitli müzik aletlerini ritme ve melodiye uygun bir şekilde çalar.

²⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=gFnTSjY92Y4> [İnternet] [Erişim Tarihi: 30.04.2018]

²⁸ <https://www.youtube.com/watch?v=CpOHiWmuETA> [İnternet] [Erişim Tarihi: 30.04.2018]

²⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=ncGQp3IMUbU&t=3s> [İnternet] [Erişim Tarihi: 03.05.2018]

Sosyal – Duygusal Alan:

- a. Grup ile yapılan müzik çalışmalarına katılır.
- b. Diğer katılımcıların yaptıklarını takip eder, göz kontağı kurar.
- c. Gerektiğinde lideri izler, gerektiğinde liderliği üstlenir.

Dil ve İletişim Alanı:

- a. Yabancı dilde şarkı seslendirir.
- b. şarkıyı söylerken nefesini ve sesini doğru kullanır.

Bilişsel Alan:

- a. Dikkatini toplar, grup içerisindeki farklı sesleri takip eder, onlardan etkilenmeden çalışmasını gerçekleştirir.
- b. Soru – Cevap egzersizlerinde verilen ezgilere uygun olarak cevapları çalar ve söyler.

Süre: 40'+40'

Yöntem ve Teknikler: Anlatım, Gösterip Yaptırma, Beden Perküsyonu, Dinleme, şarkı ğretimi, Soru – Cevap.

Araçlar:

- a. Etkileşimli tahta,
- b. İlgili görseller,
- c. Piyano,
- d. Gitar, bas gitar,
- e. Vurmalı algılar,
- f. Flüt,
- g. Melodika,
- h. Orff algıları,
- i. *Freddie Freeloader* parçası.

5.1.2.2 Etkinlik akışı

Öğrencilerden ayağa kalkarak çember oluşturmaları istenir. Önce çemberde dönüş yapıp yürürken sağ ayağa gelen vuruş 1, sola gelen 2, sağ 3, sol 4 şeklinde 4/4'lük ölçü içerisinde sayılır. Daha sonra 2 ve 4'lerde el çırpılır.

Bir sonraki çalışmada herkes çember içine bakacak şekilde döndürülür. Öğretmenle birlikte sağa adım at el çırp, sola adım at el çırp hareketi yapılır. Harekette sağa yapılan adım 4/4'lük bir ölçüye göre 1, el çırpma 2, sola yapılan adım 3, tekrar el çırpma 4 olarak sayılır. Daha sonra bu sayım şekli “ve” hecesine alkış gelmesi suretiyle; 1 ve 2 ve olarak dönüştürülür. Tüm öğrenciler uyum sağlayana kadar hep birlikte saymaya devam edilir.

Diğer bir etkinlikte öğrenciler karın boşluklarına önce sağ elle dokunup el çırparlar, sonra sol elleriyle dokunup el çırparlar. Sağ elle karna dokunmak 1, el çırpma 2, sol elle karna dokunmak 3, el çırpma 4 olarak sayılır.

Öğrencilerden yerlerine oturmaları istenir. Bu sefer öğrenciler oturdukları yerde, ellerini dizlerine vurarak ve parmaklarını şıklatarak aynı sayma şekline devam ederler. Elleri dizlere vurmaya 1 ve 3'ü ifade ederken, parmakları şıklatmaya 2 ve 4'ü ifade eder. 2 ve 4. vuruşlarda el çırpmaya ve parmak şıklatmaya alıştıktan sonra 1 ve 3'leri vurma kısmı bırakılır, sadece 2 ve 4'lerde el çırpılır.

Dizlere vurularak yapılan *off – beat* çalışmasından sonra öğrencilere uygun bir majör tondan *movable* (taşınabilir) Do dizisi inici ve çıkıcı bir şekilde seslendirilir. Daha sonra Do Majör dizisi seslendirilirken 2 – 4 – 6 ve 8. notalar olan Re – Fa – La – Do notalarında el çırpılır.

Bu çalışmadan sonra öğretmen Frank Sinatra'nın yorumladığı *Fly Me To The Moon* parçasını açar ve *off-beat* el çırpma ve parmak şıklatmaya devam edilir. Bu çalışmanın ardından Frank Sinatra'nın yorumladığı *New York, New York* parçası açılır fakat bu sefer öğrencilerden 2 ve 4'leri kendilerinin bulması istenir. Dersin sonunda çalınacak *Freddie Freeloader* parçasında *off-beat* konusu tekrar hatırlatılır.

Off-beat konusunun ardından swing konusuna geçilir. Swing'in caz için ne anlam ifade ettiği, kavramsal bölümde açıklandığı şekliyle öğrencilere aktarıldıktan sonra, swing

tartımını geliştirmeye yönelik hece çalışması ekrana yansıtılır ve notada görüldüğü şekilde söylenir:

Şekil 5.3: Swing tartımını geliştirmeye yönelik hece çalışması

Adım 1
doo- dle DAH doo- dle DAH doo- dle DAH doo- dle DAH doo dle DAH doo dle DAH doo dle DAH doo dle DAH

Adım 2
doo- dle DAH doo- dle DAH doo- dle DAH doo- dle DAH doo dle DAH doo dle DAH doo dle DAH doo dle DAH

Adım 3
doo - DAH doo - DAH doo - DAH doo - DAH doo DAH doo DAH doo DAH doo DAH

Swingli Sekizlik Notalar

Kaynak: Kimberly, McCord, Berg, (2003, s. 33)

Ardından öğrencilerin seslerine uygun bir majör dizi, *movable* (taşınabilir) Do Dizisi ile swing’li bir şekilde inici ve çıkıcı olarak seslendirilir. İkinci seslendirilişinde *off-beat* de eklenir.

Şekil 5.4: Do dizisinin swing ve off-beat eklenerek söylenmesi

Vokal

Alkış

Kaynak: Bu şekil Mustafa Alp tarafından Sibelius 6.0 programı kullanılarak oluşturulmuştur.

Daha sonra Bobby Timmons’ın *Moanin’* parçası Karrin Allyson’dan dinlenir. Parçanın giriş ezgisi önce ağızla mırıldanarak, daha sonra sözleriyle söylenir. “Parçanın giriş bölümü swing’siz olsaydı nasıl olurdu?” sorusu sorularak öğrencilerden örnekleme beklenir. Swing’li ve swing’siz seslendirme arasındaki fark yorumlanır.

Şekil 5.5: Karrin Allison – Moanin’

EVE RY MOR NING FIND ME MOA NING
CAUSE OF ALL THE TROW BLE I SEE
LIFE'S A LOO SIN GAM BLE TO ME
CARES AND WOES HAVE GOT ME MOA NIN'

Kaynak: Bu şekil Mustafa Alp tarafından Sibelius 6.0 programı kullanılarak oluşturulmuştur.

Swing çalışmasından sonra Senkopasyon konusuna geçilir. Önce aşağıdaki soru – cevap tekerlemesi yapılır, ardından kavramsal çerçevede anlatıldığı şekliyle senkopasyonun ne olduğu anlatılır. Daha sonra yapılacak doğaçlama çalışmalarında bu ritmik yapılarla çeşitlemeler yapılması bekleneceği söylenir.

Şekil 5.6: Louis Armstrong tekerlemesi

Swing
Soru Cevap Soru Cevap
Lou IS A:m STRONG Lou IS Am STRONG Played THE cor NET Played THE cor NET
5
Soru Cevap Soru Cevap
Played HIS mu SIC Played HIS mu SIC Played great JAZZ Played great JAZZ

Kaynak: Kimberly, McCord, Berg, (2003, s. 25)

Senkopasyonun öğrenilmesinden sonra bu üç ritmik yapıyı içeren swing’li soru – cevap egzersizleri yapılır. Öğretmenin alkışla yaptığı ritimler, öğrenciler tarafından tekrar edilir.

Şekil 5.7: Swing'li, ritmik soru cevap egzersizleri

The image shows four staves of musical notation for rhythmic exercises. Each staff is divided into two parts: 'Soru' (Question) and 'Cevap' (Answer). The first staff shows a sequence of quarter notes with 'x' marks above them, followed by a rest. The second staff shows a sequence of eighth notes with 'x' marks above them, followed by a rest. The third staff shows a triplet of eighth notes with 'x' marks above them, followed by a rest. The fourth staff shows a triplet of quarter notes with 'x' marks above them, followed by a rest. The exercises are numbered 5, 9, and 13 on the left side of the staves.

Kaynak: Bu çalışma, Bob Stoloff (1996) - Scat! Vocal Improvisation Techniques kitabından uyarlanarak hazırlanmıştır.

Caz müziğinin doğuşuna temel oluşturmuş Afrika müziğinin dayanak noktalarından biri olan soru – cevaba ilişkin video³⁰ gösterimi yapılır. Bu sayede öğrenciler birazdan yapacakları soru – cevap etkinliği için ön hazır bulunuşluğa sahip olurlar.

Video gösteriminden sonra, caz müziğine özgü temel melodik öğelerin çalışılmasına geçilir. Yukarıda yapılan ritmik soru – cevap çalışmasının bir benzeri olan blues soru – cevap çalışması öğretmenin önderliğinde gerçekleştirilir. Öğretmen ister piyano başında çalarak, ister gitarla ritim tutup ağızıyla ezgileri söyleyerek, öğrencilerin soru cevaba katılmalarını ister. Blues soru – cevap egzersizleri ses açma çalışması olarak her dersin başında kullanılabilir. Bu çalışmaya zamanla diğer çalgılar da eklenebilir. Sınıfta varsa piyano veya gitar çalan bir öğrenci akorları, bas gitar veya piyanonun kalın sesli bölgelerini kullanan bir öğrenci bas sesleri çalabilir; hi-hat, yoksa tef çalan bir öğrenci, *off-beat*'leri verebilir. Tüm bu çalışmalara ait örnek notalar Ekler bölümünde bulunmaktadır.

Pentatonik dizi ile oluşturulan soru – cevap egzersizleri ardından kromatik seslerinde kullanılması istendiğinde, Thelonius Monk'un *Blue Monk* parçası örnek olarak çalışılabilir. Bu parça anlaşılması kolay olması açısından Do tonuna transpoze edilmiş, akorlar öğrencilerin çalabilmesi için basitleştirilmiş ve Bob Stoloff'un (2003) *Blues*

³⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=QFWRcXYsYMo> [İnternet] [erişim tarihi: 12.04.2018]

Scatitudes kitabından esinlenilerek *scat* vokal heceleri konulmuştur. Bu sayede öğrencilere *scat* vokalin ne anlama geldiği de öğretilmiş olur.

Şekil 5.8: Thelonius Monk – *Blue Monk* parçası

The image shows a musical score for the jazz piece 'Blue Monk' by Thelonius Monk. It is written in treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a 12-measure blues structure. The score is divided into four systems, each with a staff of music and corresponding scat lyrics below it. The lyrics are: 'DA BA DU DAT_', 'DA BA DU DAT_', 'DA BA DU BA DU DN DU DAT_', '_ DU DAT', 'DA BA DU DAT_', 'DA BA DU DAT_', 'DA BA DU BA DU DN DU DAT_', 'DU VE YA DU DAT', 'DA BA DU BA DU DN DU DAT_', 'DA BA DU BA DU DN DU DAT_'. Chord symbols C7, F7, and G7 are placed above the staff at various points. Measure numbers 1, 4, 7, and 10 are indicated at the start of each system. The piece ends with a double bar line in the final measure.

Kaynak: Bu şekil Mustafa Alp tarafından Sibelius 6.0 programı kullanılarak oluşturulmuştur.

Melodik öğelerin soru – cevap yoluyla çalışılmasının ardından *Freddie Freeloader* parçasının öğretimine geçilir. Öğrenciler bu sayede bir caz parçasını çalgılarıyla çalarlar. Parçayı çalışmaya başlamadan önce, parça isminin ne anlama geldiğine dair Miles Davis’in (2014, s. 230) biyografisinde yazdığı notlar okunur: “O parçayı tanıdığım bir siyah için yazmıştım. Sürekli caz müzisyenlerinin arasında dolaşır, herkesten bir şeyler otlanmaya bakardı. Otlakçı Freddie.”

Zaman kaldığı ölçüde, Türkçe 12 ölçü blues örneği olan Yavuz Çetin’in *Seni Çok İstiyorum* ve Kesmeşeker grubunun *İstanbul İstanbul* şarkısı kulaktan aktarım metoduyla öğretilbilir.

En temel caz kalıplarına ve cazın tarihi türlerinden birine işaret etmesi açısından Boogie Woogie de bu çalışmanın kapsamına dahil edilebilir. Ancak temel kalıbın verilebilmesi, öğrencilerce hafızalandırılması, uygulanabilir hale getirilebilmesi için gene yaklaşık ek bir 40 dakikaya ihtiyaç duyulur.

5.1.3 Caz Müziğine Özgü Temel Armoni Ve Biçim Yapısının Sınıf İçi Uygulamalarına Dahil Edilmesi

5.1.3.1 Amaç ve kazanımlar

Psikomotor Alan:

- a. Çalgısıyla bedensel koordinasyon gerektiren ezgileri çalar.

Sosyal – Duygusal Alan:

- a. Grup içerisinde müzikal kazanımlarını sergiler.
- b. Arkadaşlarıyla birlikte müzik oluşturur.

Dil ve İletişim Alanı:

- a. Düşüncelerini akıcı bir Türkçe ile ifade eder.

Bilişsel Alan:

- a. Yapılan müziği takip eder.
- b. Fon ve figür ilişkisini kafasında oluşturur.
- c. Akor'un nasıl oluştuğunu tahmin eder.

Süre: 40'+40'

Yöntem ve Teknikler: Yorumlama, Anlatım, Gösterip Yaptırma, Beden Perküsyonu, Dinleme, Şarkı Öğretimi, Soru – Cevap.

Araçlar:

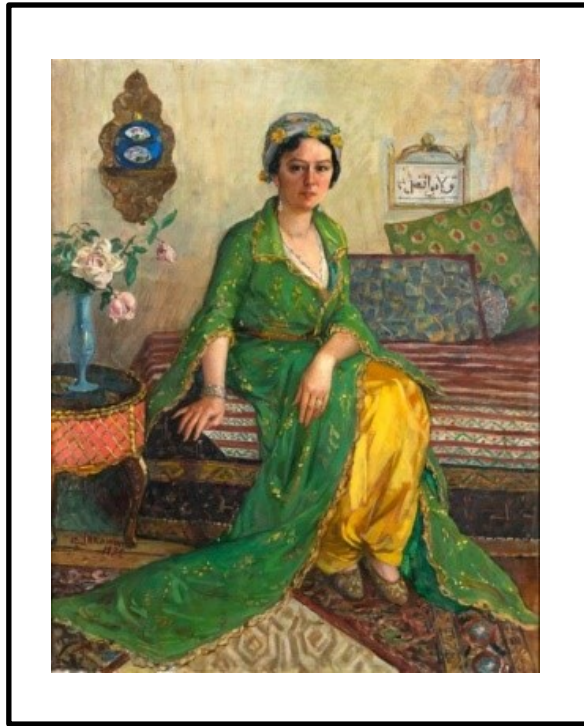
- a. Etkileşimli tahta,
- b. İlgili görseller,
- c. Akor kavanozları,
- d. Dilsiz Türkiye haritası,
- e. Boya kalemleri,
- f. Piyano,
- g. Gitar,
- h. Vurmalı çalgılar,
- i. Flüt,
- j. Melodika,

- k. Orff algıları,
- l. *Freddie Freeloader* parçası,
- m. Band In A Box, IReal, Garage Band programları.

5.1.3.2 Etkinlik akışı

Çalışmaya İbrahim allı'nın *Yeşil Elbiseli Kadın - Bayan Vicdan Moralı'nın Portresi* tablosunun ekrana yansıtılması ile başlanır. Öğrencilere gördükleri tabloda, ana figürün ve fon unsurlarının ne olduğu sorulur. Gerekli cevaplar alındıktan sonra, Miles Davis'in *Fran Dance* parçası dinletilir. Dinledikleri eseri bir tablo gibi düşündüklerinde, duydukları çalgılardan hangisinin figür, hangilerinin fon olduğunu tahmin etmeleri istenir. Böylelikle müzikte ezgi – eşlik kavramları anlamlandırılmaya çalışılır.

şekil 5.9: İbrahim allı – *Yeşil Elbiseli Kadın - Bayan Vicdan Moralı'nın Portresi*

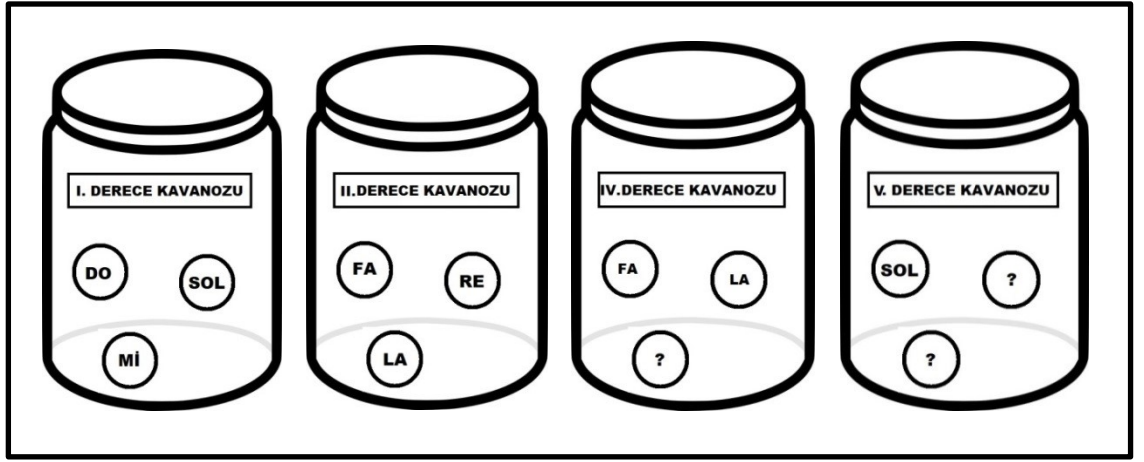

Kaynak: Pinterest

Eşlik – Ezgi ilişkisinden bahsettikten sonra, eşliği oluşturan akorun nasıl kurulduğunu göstermek adına “akor kavanozları” ile akor kuruluşuna dair akıl yürütme oyunu oynanır: Öğrencilerin karşısına akor derecelerinin yazılı olduğu ve içerisinde nota

isimlerinin yazılı olduğu 3 kavanoz çıkarılır, I. dereceden başlanarak farklı öğrencilerden kavanozdaki topları çekmeleri ve tahtada yazılı olan dizek üzerinde işaretlemeleri istenir. Öğrenciler işaretledikçe I. derece Do – Mi – Sol, II. derece Re – Fa – La sesleri dizek üzerine yerleşir. IV. derece sadece Fa ve La sesleri yerleştirilir. V. derece için sadece Sol sesi yerleştirilir Öğrencilerden bir sonraki notayı tahmin etmeleri istenir.

Şekil 5.10: Akor kavanozları

Kaynak: Bu şekil Mustafa Alp tarafından Paint programı kullanılarak hazırlanmıştır.

Böylelikle akorların nasıl bir mantık ile oluştuğu öğrenciler tarafından tahmin edilir. Aşağıdaki gibi dizek üzerinde I., II., IV. ve V. derece akorları öğrenciler tarafından oluşturulmuş olur.

Şekil 5.11: Akorların dizek üzerinde gösterimi

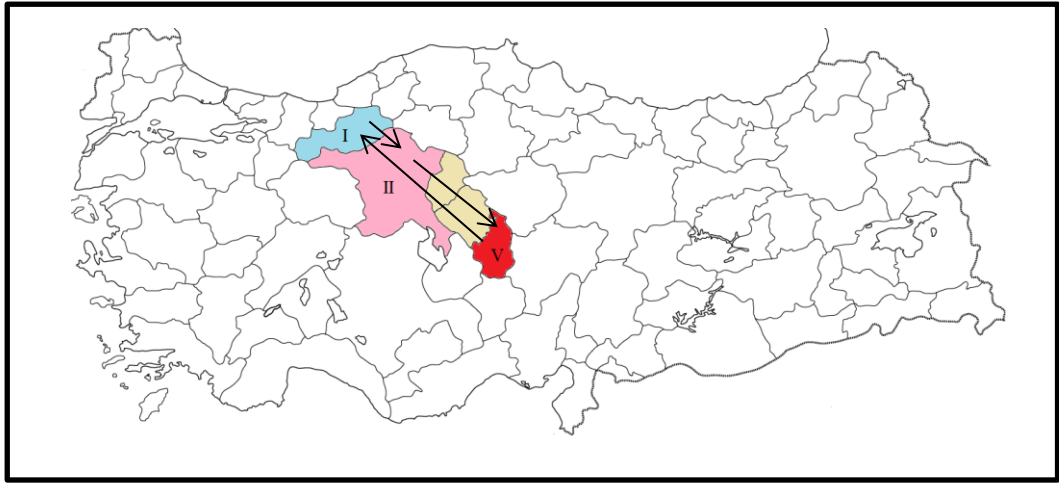
Kaynak: Bu şekil Mustafa Alp tarafından Sibelius 6.0 programı kullanılarak hazırlanmıştır.

Derecelerin nasıl oluştuğu kavrandıktan sonra, I – IV – V – I kadansı ile oluşan blues formuna geçilir. Tahtada 12 ölçü blues açılır ve öğretmenin akorları çalması esnasında

öğrencilerden takip etmeleri, akor değişimlerini hissetmeye çalışmaları istenir. Bir önceki ders çalışılan *Freddie Freeloader* parçası tekrar açılarak, form üzerinde örneklendirilerek gösterilir.

Blues formundan sonra caz müziğinin en temel kadansı olan II – V – I kadansına geçilir. Kadansın bir nevi küçük bir yolculuk olduğunu kavratmak adına tüm katılımcılara dilsiz Türkiye haritası dağıtılır. Ardından öğrencilerden boya kalemleri çıkarmaları istenir. İstedikleri şehirden yola çıkarak komşu bir şehre ve başlangıç şehrine beş şehir uzaklıktaki bir şehre rota çizip, geri dönmeleri istenir. Böylelikle bir yolculuk oluşturulur.

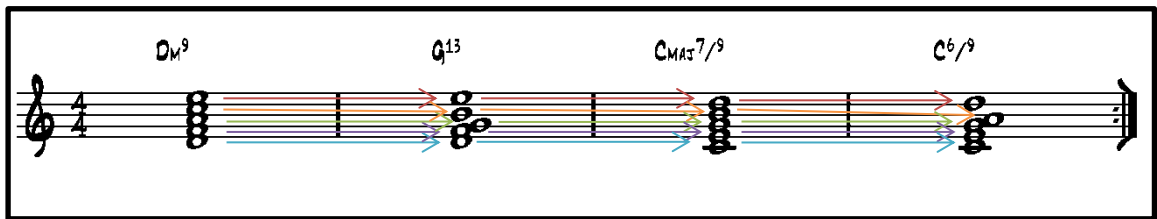
Şekil 5.12: Akorlar arası yolculuk

Kaynak: Bu şekil, coğrafyaharita.com sitesinden alınan dilsiz harita üzerine Mustafa Alp tarafından oluşturulmuştur.

II – V – I kadasının görsel öğeler yardımıyla kavranmasının ardından müzikle birlikte uygulanmasına geçilir. Şekil 5.5. ekrana yansıtılır. II – V – I dereceleri bu kez caz müziğinde daha çok tercih edilen tansiyon sesleri ile oluşturulmuş akorlarla görülür.

Şekil 5.13: Tansiyon sesleriyle II – V – I dereceleri

Kaynak: Bu şekil Mustafa Alp tarafından Sibelius 6.0 programı kullanılarak hazırlanmıştır.

Eklenen tansiyon seslerinin nasıl oluştuğu izah edilir. Daha sonra öğrencilerden ilk akordan bir ses seçmeleri ve o hattaki sesleri 4'er vuruş çalmaları istenir. Öğrenciler bu sesleri blokflüt, melodika gibi çalgılarla seslendirirler. Okul/Sınıf olanakları el verdiği ölçüde bazı öğrencilerin piyano, gitar gibi çalgılarla akor eşliği yapmaları beklenir. Öğrencilerin akorları aşağıda gösterilen sıra ile çalmaları esnasında öğretmenin ses veya çalgı ile doğaçlama yapmasının, öğrencilerin bu yolculuğu hissetmeleri ve bir sonraki bölümde karşılaşacakları doğaçlama kavramını tanımları anlamında faydalı olacağı düşünülmektedir.

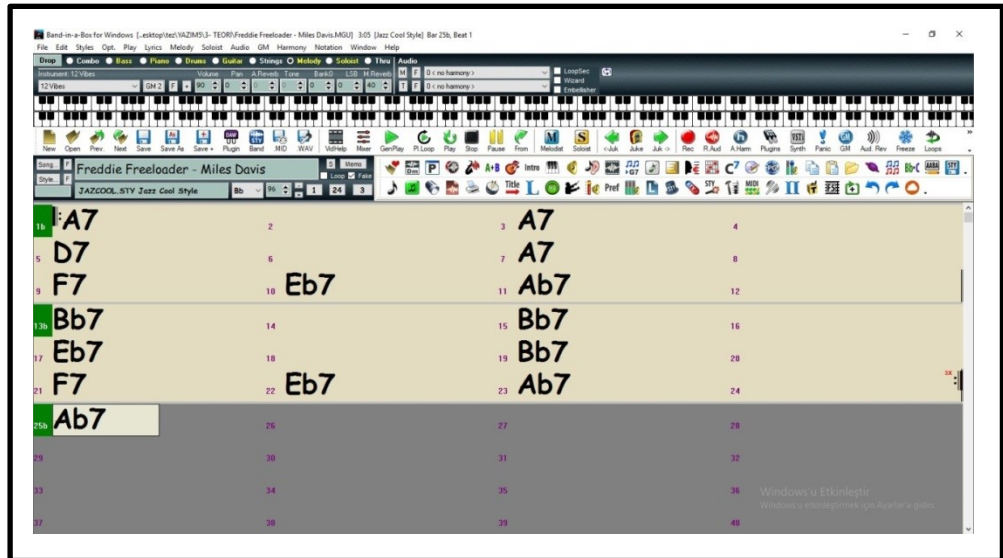
Şekil 5.14: II – V – I akor yürüyüşü üzerine örnek ezgi

Kaynak: Jamey Aebersold No: 3 II – V – I kitabı

II – V – I kadansının öğretmen ve öğrencilerle birlikte seslendirilmesinin ardından, benzer bir kadans çalışması sınıf ekranına yansıtılacak bir bilgisayar veya telefon uygulaması ile yapılır. Öğrencilere ilgili müzik programlarından bahsedilir. Dersin sonunda bir önceki hafta çalışılan *Freddie Freeloader* parçası tekrar edilir. Bu esnada ilgili programdan altyapı eşliği açılır.

Şekil 5.15: Band In A Box programı eşliğinde parça seslendirilmesi

Kaynak: Band In A Box programı ekran görüntüsü

5.1.4 Caz Müziğinde Sınıf İçi Doğaçlamaya Yönelik Uygulamalar Etkinliği

5.1.4.1 Amaç ve kazanımlar

Psikomotor Alan:

- Ritimle koordine bir şekilde çalgısını çalar.
- Uygun ritmik çeşitlemeler sergiler.

Sosyal – Duygusal Alan:

- Grup karşısında solo doğaçlama yapar.
- Toplum içerisinde söz alır.
- Arkadaşlarıyla bir arada müzik oluşturur.
- Karşılaştığı problemleri çözer.

Bilişsel Alan:

- Yapılan müziği takip eder.
- 12 ölçü blues kalıbını takip eder, ona uygun ezgiler oluşturur.
- Akorun nasıl oluştuğunu tahmin eder.
- Yaratıcılığını kullanarak ezgi ve ritim çeşitlemeleri oluşturur.
- Arkadaşının yaptıklarını analiz eder. Değerlendirmeye dönüştürür.

Süre: 40'+40'

Yöntem ve Teknikler: Anlatım, Gösterip Yaptırma, Dinleme, Çalma, Soru – Cevap.

Araçlar:

- Etkileşimli tahta,
- İlgili görseller,
- Piyano,
- Gitar, bas gitar,
- Vurmalı çalgılar,
- Flüt, Melodika,
- Orff çalgıları.

5.1.4.2 Etkinlik akışı

Çalışmaya başlarken kısaca doğaçlamanın ne olduğundan, caz müziğindeki öneminden bahsedilir. Konuyla ilgili anı ve özlü sözler paylaşılarak öğrencilerin etkinlik ile duygusal bağ kurmalarına imkân yaratılır. Miles Davis'in otobiyografisinde bulunan şu anı paylaşılır:

Miles Davis (2014) çeşitli dergiler³¹ ve otoriteler³² tarafından dünyanın gelmiş geçmiş en iyi caz albümü kabul edilen *Kind Of Blue* kayıtları için stüdyoya girdiğinde elinde küçük not kağıtları dışında hiçbir şey yoktur. Bu durumu kitabında şöyle ifade etmiştir.

Kind of Blue için herhangi bir müzik yazmadım, herkese yol göstereceğini düşündüğüm küçük notlar almakla yetindim ve notları onlara verdim çünkü doğaçlama çalsınlar istiyordum. ... o gün prova bile yapmamıştık, -son iki yılda yaptığımız prova sayısı altıya ya da yediyi geçmezdi zaten- çünkü o grupta büyük müzisyenler vardı ve böyle bir şey ancak o şekilde gerçekleşebilirdi.

İlhan Mimaroglu ise *Caz Sanatı* adlı kitabında (2013, s. 35), cazı doğuran en büyük etkenlerden biri olan siyahların doğaçlamaya olan yatkınlığını şöyle anlatır:

[...] siyahın, bir çalgının aracılığıyla içini dökmeye önlenmez bir işgücü halinde büyük ihtiyacı vardı. Elinden geleni yapar, dilenerek, ödünç alarak, gerekirse hırsızlık ederek, cebinde birkaç para varsa elden düşmeleri satın alarak bir müzik aleti temin etmeye çalışır, hiçbir şey bulamazsa bir tarağın etrafına kâğıt sararak uydurma bir nefesli çalgı yapar, çamaşır yıkama tahtasını davul, damacanayı -içine üfleme suretiyle- kontrbas gibi kullanırdı. ...eline bir çalgı geçirdi mi siyahın yaptığı, bu çalgının nasıl çalınacağını az çok kavradıktan sonra doğaçtan çalmaktı.

Jamey Aebersold da (1967) doğaçlamaya benzer bir açıdan bakarak şunu söylemiştir: “Herkes doğaçlama yapabilir. Çünkü bu müzik yapmanın en doğal şekli.”

³¹ Jazz Wise Magazine internet sitesi, [İnternet] [Erişim tarihi 14.03.2018]
<http://www.jazzwisemagazine.com/pages/jazz-album-reviews/11585-the-100-jazz-albums-that-shook-the-world?showall=&start=9>

³² The 50 Greatest Jazz Albums Ever [İnternet] [Erişim tarihi 14.03.2018]
<https://www.udiscovermusic.com/stories/50-greatest-jazz-albums-ever/>

Doğaçlama çalışması, öğrencinin o anda yazılı olmayan bir şeyi, arkadaşlarının arasında solist konumunda bulunacak olması sebebiyle, kimi çekingenlik veya kaygıları tetikleyebilir. Bunu aşmak adına yapılacak ön konuşmada, çalışmada bir “doğru – yanlış” olmadığı; bunu bir oyun olarak görerek, müzikten zevk almaya çalışmaları gerektiği vurgulanır. Ardından onları çalışmaya ısındıracak “Evet Oyunu” ile devam edilir.³³

Evet Oyunu:

Gruba birlikte bir hikâye oluşturmak isteyip istemedikleri sorulur, onay alındıktan sonra başlanır.

- *Hikâyeye katılmak istiyor musunuz?*
- *Evet*
- *(Daha yüksek sesle) Hikâyeye katılmak istiyor musunuz?*
- *Evet*
- *Size bir hikâyeye anlatacağım ve sadece evet demenizi istiyorum. Ne olacağını birlikte görelim, bana güvenin. Benimle birlikte hikâyeye anlatmak istiyor musunuz?*
- *Evet*
- *Hikâyeye bir şövalye ile ilgili olsun mu?*
- *Evet*
- *Şövalye, parlayan bir zırh giysin mi?*
- *Evet*
- *Şövalye genç kızı kurtarmaya gitsin mi?*
- *Evet*
- *Genç kız bir ejderha tarafından köşeye sıkıştırılmış olsun mu?*
- *Evet*
- *Ejderha'nın ağzından ateş çıkıyor olsun mu?*
- *Evet*
- *Şövalye onu cesaretle kurtarmış olsun mu?*
- *Evet*
- *Ve mutlulukla oradan ayrılınsınlar mı?*
- *Evet*
- *Bravo, çok güzel.. (Alkışlar) Başardık. Hadi bunu bir de Hayır diyerek yapalım; Benimle birlikte hikâyeye anlatmak istiyor musunuz?*
- *Hayır.*
- *(Öğretmen ümitsiz bir hava ile cevap verir.) Eh ben gideyim o zaman...*

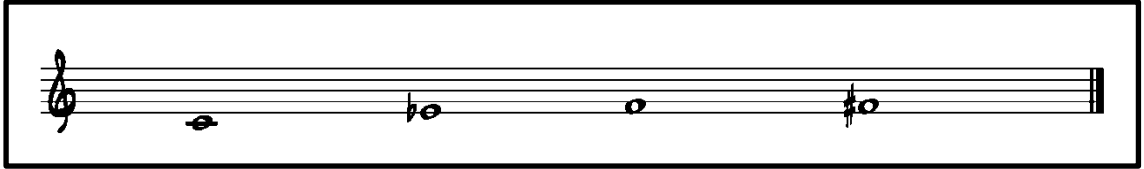
Böylelikle öğrencilere katılımcı olduğunda birlikte güzel şeyler yapılacağı naif bir örnekle gösterilmiş olur.

Son olarak doğaçlama çalışmasına geçmeden önce, daha önce Caz Müziğine Özgü Temel Ritmik ve Melodik Öğeler bölümünde yapılan ritmik ve melodik soru – cevap çalışmaları tekrar edilir. Bu sayede öğrencilerin kulakları blues melodilerine ısındırılır. Ardından doğaçlama yaparken kullanılacak olan 12 ölçü blues kalıbı hatırlatılır, öğretmen tarafından piyano veya gitar ile seslendirilir.

³³ Dave Morris, *The Way Of Improvisation*, TEDxVictoria [İnternet] [Erişim tarihi 20.01.2018]

Egzersizlerin ardından, doğaçlama yaparken kullanılacak notalar gösterilir. Bu notalar ile yapılabilecek ritmik, melodik varyasyonlar örneklendirilir. Öğrencilerden de daha önce öğrendikleri swing ve senkopasyonlar içeren ritmik varyasyonlar ile anlatım oluşturmalarının beklendiği açıklanır.

Şekil 5.16: Doğaçlamada kullanılacak notalar

Kaynak: Willie Myette'nin³⁴ öğrencileriyle yaptığı çalışmalardan alınarak, Mustafa Alp tarafından Sibelius 6.0 programı kullanılarak hazırlanmıştır.

Öğrenciler ilk önce öğretmen eşliğinde 12 ölçü blues akor yürüyüşü üzerine doğaçlama çalarlar. İlk aşamada öğretmenin piyanoda kalın ses bölgesini kullanarak eşlik etmesi, bu yolla dört el başlanması uygun olacağı gibi; Ek'ler bölümünde verilmiş olan eşliğe, flüt, melodika veya Goodkin'in anlatımıyla (2012) ksilofon vb. akort ve görece fazla teknik kapasite gerektirmeyen çalgılarla doğaçlama çalışmalarına başlanabilir. Hattâ ksilofonda kullanılmayan seslerin çıkartılması öğrencilere kolaylık sağlayacağı düşünülmektedir. Bu esnada dinleyen öğrenciler *off-beat* parmak şıklatırlar.

Bir sonraki aşamada, öğrenciler doğaçlama çalarken bir grup öğrenci Ekler bölümünde bulunan, Doğaçlama Çalışmalarında Öğrencilerin Kullanacakları Eşlik'i çalar. Eşlik; ritmik yapı olarak daha önce çalınan *Freddie Freeloader* parçasının eşliği ile aynıdır.

Etkinlik tüm öğrencilerin solo doğaçlama yapmaları ardından tamamlanır.

5.2 ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME AŞAMASINDAN ELDE EDİLEN VERİLER

5.2.1 Örneklem Ve Soru Formu

Yapılan çalışmada, “*convenience sampling*”³⁵ yöntemi ile örneklem grubu oluşturulmuş; bu bağlamda araştırmacının halen müzik öğretmeni olarak görev yaptığı lisede seçmeli müzik dersi alan 20 öğrenci (10. Sınıf, kız) ile çalışılmıştır. Uygulamalar dahilinde planlanan sınıf içi etkinliklere, bireysel doğaçlama çalışmalarının ve süreç sonrası bire bir mülâkatların eklenecek olması sebebiyle, 20 kişilik bir örneklem grubu ile çalışılması uzman³⁶ görüşü alınarak optimum kabul edilmiş; seçilen öğrenci grubuyla 4 hafta boyunca haftada 2 ders saati çalışılmıştır.

Çalışmaların ilk üç haftası; *Caz Müziğinin Kültürel Bileşenleri, Caz Müziğine Özgü Temel Ritmik ve Melodik Öğelerin Kulak Eğitimi Yoluyla Kazandırılması, Caz Müziğine Özgü Temel Armoni ve Biçim Yapısının Sınıf İçi Uygulamalara Dahil Edilmesi* konularının her biri için 5'er soruluk testler hazırlanıp uygulanmıştır.

Soru hazırlanması konusunun, birçok uzmanın bir araya gelerek çalışmasını gerektiren başlı başına bir uzmanlık alanı olması ve değerlendirmenin amacının eğitim öncesi ve sonrası arasındaki farkı ölçmek olması sebebiyle sorulan sorular, öğrencilerle yapılan etkinliklerin içeriğine bağlı kalınarak; soru stilleri ise Milli Eğitim Bakanlığı lise kılavuz kitaplarında benzer etkinlikler için yayınlanan değerlendirme testlerinden örnek alınarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Çalışmanın amacının dışına çıkacağı düşüncesiyle sonuçlar üzerinden herhangi bir genelleme yapılmaya gayreti içinde bulunulmamıştır.

4. Hafta etkinliği olan *Caz Müziğinde Sınıf İçi Doğaçlamaya Yönelik Uygulamalar* konusunda ise, yapılan uygulamalı çalışmanın değerlendirilmesi için araştırmacı tarafından hazırlanmış *Öğrencilerin Örgün Eğitim Kurumlarında Doğaçlama Çalışmalarına Yönelik Sınıf Gözlem Formu* kullanılmıştır. Form, öğretmen ve

³⁵ Kolayda Örneklem: Yakın çevrede bulunan ve ulaşılması kolay, gönüllü bireyler üzerinde veri toplamaya dayanan örnekleme yöntemi.

³⁶ Araş. Gör. Mine Aydemir - Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İstatistik Bölümü

öğrencilerin ortak görüşleri doğrultusunda doldurulmuştur. Formda Müzikal Gelişim ve Kişisel Gelişim olmak üzere iki başlıkta toplam 11 kavram ele alınmış; belirlenen gelişim düzeyi, “Yeterli (3 puan), Kısmen (2 puan) ve Yetersiz (1 puan)” olmak üzere üç yanıtta biri verilerek forma işlenmiştir.

5.2.2 Analizler

Öğrencilerden elde edilen etkinlik öncesi / sonrası verileri doğru sayıları üzerinden; doğaçlamaya yönelik sınıf gözlem formu ise “Yeterli (3), Kısmen (2) ve Yetersiz (1)” olarak kodlanmış ve veri girişi yapılarak analizler IBM SPSS 21 (Statistical Package of Social Science) programında analiz edilmiştir.

5.2.2.1 Betimsel istatistikler³⁷

Aşağıdaki tablo ve grafiklerde etkinlik öncesi ve sonrası öğrencilerin verdikleri cevaplara ilişkin özetleyici istatistikler yer almaktadır:

Tablo 5.1: Etkinlik öncesine ilişkin betimsel istatistikler

ETKİNLİK ÖNCESİ	Örneklem hacmi	Doğru cevap ortalaması	Doğru cevap standart sapma	Minimum doğru cevap	Maksimum doğru cevap
Caz Müziğinin Kültürel Bileşenleri	20	0.80	0.83	0	3
Caz Müziğine Özgü Temel Ritmik ve Melodik Öğelerin Kulak Eğitimi Yoluyla Kazandırılması	20	0.75	0.64	0	2
Caz Müziğine Özgü Temel Armoni ve Biçim Yapısının Sınıf İçi Uygulamalara Dahil Edilmesi	20	1.34	0.88	0	3

Kaynak: Bu tablo Mine Aydemir tarafından SPSS programı kullanılarak hazırlanmıştır.

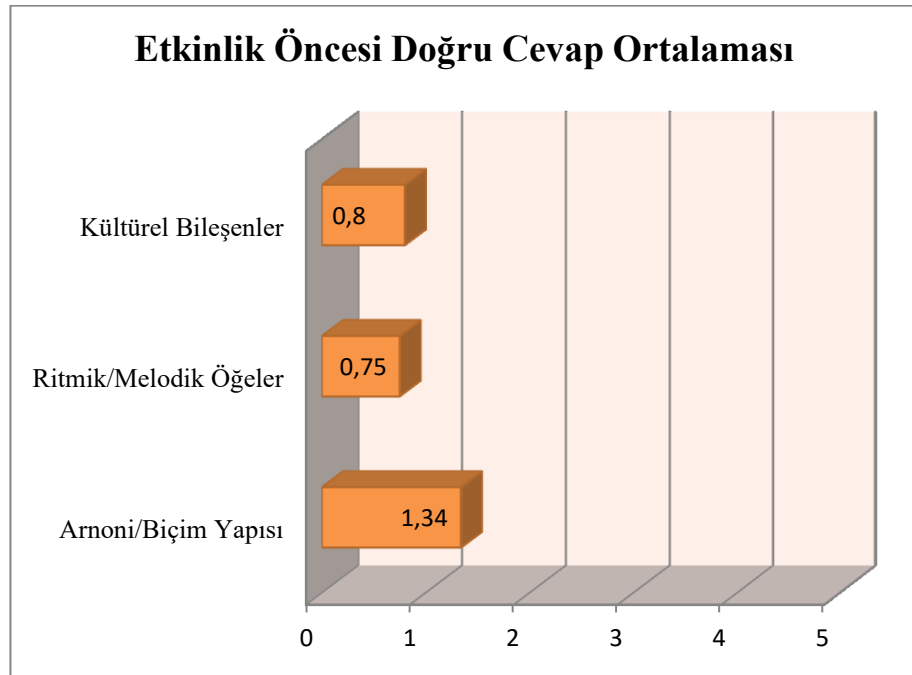
³⁷ Sayısal verilerin özetlenmesi ve araştırma sonuçlarının yorumlanması için kullanılan istatistik çeşidi.

Tablo 5.2: Etkinlik sonrasına ilişkin betimsel istatistikler

ETKİNLİK SONRASI	Örneklem hacmi	Doğru cevap ortalaması	Doğru cevap standart sapma	Minimum doğru cevap	Maksimum doğru cevap
Caz Müziğinin Kültürel Bileşenleri	20	3.80	0.70	3	5
Caz Müziğine Özgü Temel Ritmik ve Melodik Öğelerin Kulak Eğitimi Yoluyla Kazandırılması	20	4.10	0.85	2	5
Caz Müziğine Özgü Temel Armoni ve Biçim Yapısının Sımf İçi Uygulamalara Dahil Edilmesi	20	4.95	0.22	4	5

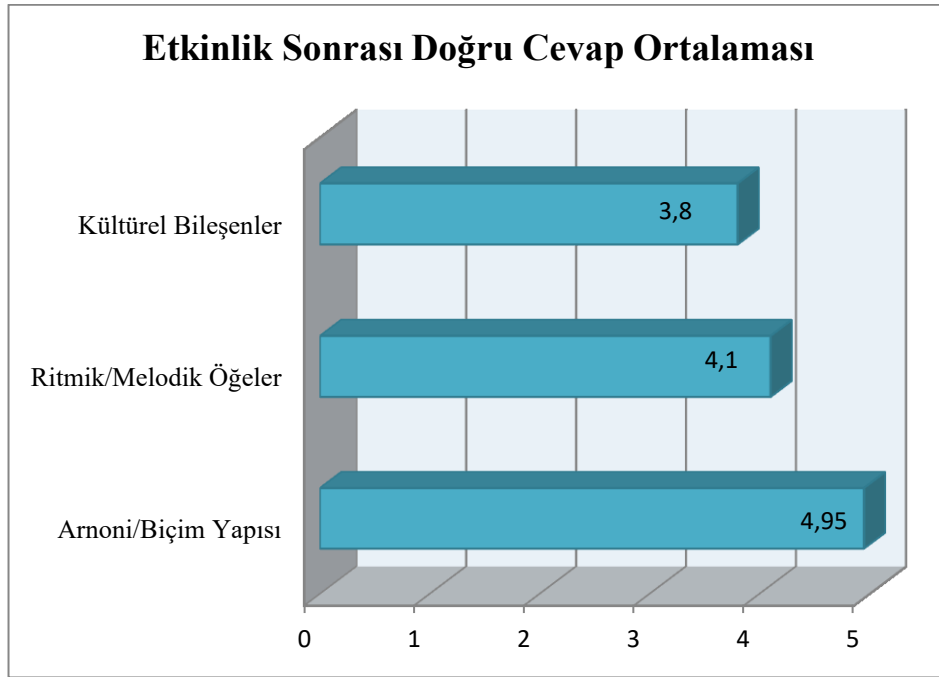
Kaynak: Bu tablo Mine Aydemir tarafından SPSS programı kullanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 5.17: Etkinlik öncesine ilişkin doğru cevap çubuk grafiği

Kaynak: Bu şekil Mine Aydemir tarafından Excel programı kullanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 5.18: Etkinlik sonrasına ilişkin doğru cevap çubuk grafiği

Kaynak: Bu şekil Mine Aydemir tarafından Excel programı kullanılarak hazırlanmıştır.

Öğrencilerin 1. Haftada, *Caz Müziğinin Kültürel Bileşenleri* etkinliği öncesi yapılan testte verdikleri ortalama doğru cevap sayısı 0.80 iken; etkinlik sonrası yapılan testte verdikleri ortalama doğru cevap sayısı 3.80'e yükselmiştir. Yine, *Caz Müziğine Özgü Temel Ritmik ve Melodik Öğelerin Kulak Eğitimi Yoluyla Kazandırılması* konusuna ilişkin etkinlik öncesi verilen doğru cevap sayısı 0.75 iken; etkinlik sonrası yapılan testte verdikleri ortalama doğru cevap sayısı ortalamasının 4.10 olduğu görülmüştür. Ve son olarak *Caz Müziğine Özgü Temel Armoni ve Biçim Yapısının Sınıf İçi Uygulamalara Dahil Edilmesi* etkinliği öncesi ilgili sorulara verdikleri ortalama doğru cevap sayısı 1.34 iken; etkinlik sonrası yapılan testte verdikleri doğru cevapların ortalamasının 4.95 olduğu görülmüştür.

Minimum ve maksimum doğru cevap sayıları incelendiğinde, etkinlik öncesi yapılan testlerde hiç doğru cevap veremeyen öğrenciler (0 doğru cevap) olduğu gibi; tüm sorulara doğru cevap veren öğrencinin de olmadığı ve en fazla 3 doğru yanıt verilebildiği görülmüştür.

Beklendiği gibi uygulama sonrasında öğrencilerin verdikleri doğru cevap sayılarında gözle görülür bir artış kaydedilmiştir. Öğrencilerin minimum doğru cevap sayısı 2'ye çıkmışken; birçok öğrencinin soruların tümüne doğru yanıt verdiği gözlemlenmiştir.

5.2.2.2 Sonuçların wilcoxon işaret testi'ne göre değerlendirilmesi:

Yukarıdaki tablo ve grafikler ışığında matematiksel olarak öğrencilerin doğru sayılarında bir artış yaşandığı görülmüştür. Bu artışın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı sınınamak istenmiş ve bu amaçla aşağıdaki hipotez takımı oluşturulmuştur;

H₀: Eğitim öncesi ve eğitim sonrasında verilen doğru yanıt sayıları arasında fark yoktur. (Eğitim öncesi ve sonrası başarı düzeyi değişmemiştir.)

H₁: Eğitim öncesi ve eğitim sonrasında verilen doğru yanıt sayıları arasında fark vardır. (Eğitim öncesi ve sonrası başarı düzeyi değişmiştir.)

Öğrencilerden toplanan veriler eğitim öncesinde ve sonrasında olmak üzere aynı örneklemden toplandığı için birbirine bağımlıdır (aynı öğrencilerden farklı zamanlarda veri toplanmıştır). İki bağımlı örnekleme ele alarak kurulan hipotezler Wilcoxon İşaret Testi ile %1 anlamlılık düzeyinde analiz edilmiş ve üç başlık altında aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir.

Tablo 5.3: Eğitim öncesi-sonrasına ilişkin wilcoxon işaret testi sonuçları

EĞİTİM ÖNCESİ-SONRASI	Z Test istatistiği	Asymp.Sig. (p-value)	p=0.01
Kültürel bileşenler	-3.87	0.000	<
Kulak eğitimi	-4.01	0.000	<
Temel armoni	-3.97	0.000	<

Kaynak: Bu tablo Mine Aydemir tarafından SPSS programı kullanılarak hazırlanmıştır.

Elde edilen sonuçlara göre %1 anlamlılık düzeyinde öğrencilerin üç alanda verdikleri doğru cevap sayıları eğitim öncesi ve eğitim sonrasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermiştir (p değerlerinin hepsi < 0.01). Bunun anlamı H₀ hipotezinin reddedildiği ve H₁ hipotezinin kabul edildiğidir. Yani eğitimin öğrenme üzerinde etkili olduğu ve istatistiksel olarak anlamlı bir fark yarattığı görülmektedir. Eğitim sonrasında öğrencilerin başarı düzeyi artış göstermiştir.

5.2.2.3 Doğaçlama çalışmasına ilişkin sınıf gözlem formlarının değerlendirilmesi

Öğretmen ve öğrenciler tarafından topluca değerlendirilen *ğrencilerin rgn Eğitim Kurumlarında Doğaçlama alışmalarına Yönelik Sınıf Güzem Formu*, müzikal gelişim ve kişisel gelişim olmak üzere iki ana başlıkta toplanmıştır. Müzikal gelişime dair 5 kavram, kişisel gelişime dair 5 kavram, 3'lk puan sistemine göre değerlendirilmiş ve verilen puanların ortalaması alınmıştır. Toplu olarak değerlendirilen sonuçlar için elde edilen ortalamalar aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

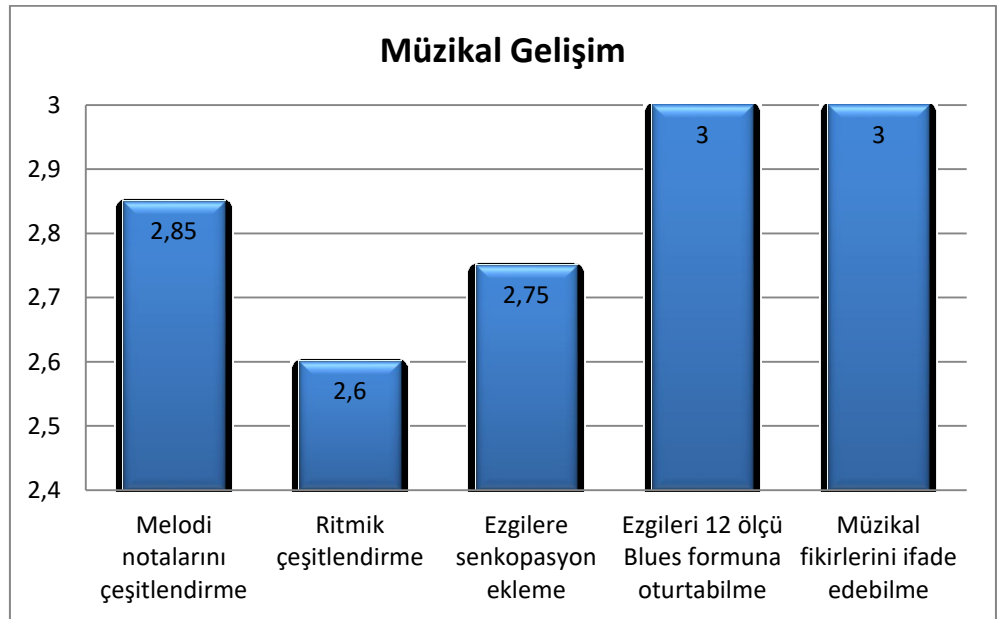
Tablo 5.4: Sınıf gzem formu formuna ilişkin betimsel istatistikler

	örnekleme hacmi	Ortalama	Minimum	Maksimum
Müzikal gelişim ortalaması	20	2.84	2.20	3
Kişisel gelişim ortalaması	20	2.87	2.60	3

Kaynak: Bu tablo Mine Aydemir tarafından programı kullanılarak hazırlanmıştır.

Yapılan puanlama neticesinde, müzikal gelişim ortalaması ile kişisel gelişim ortalamalarının oldukça yüksek değerlere ulaştığı görülmüştür. Kaydedilen gelişimin başlıklara göre grafiksel dağılımı şu şekildedir:

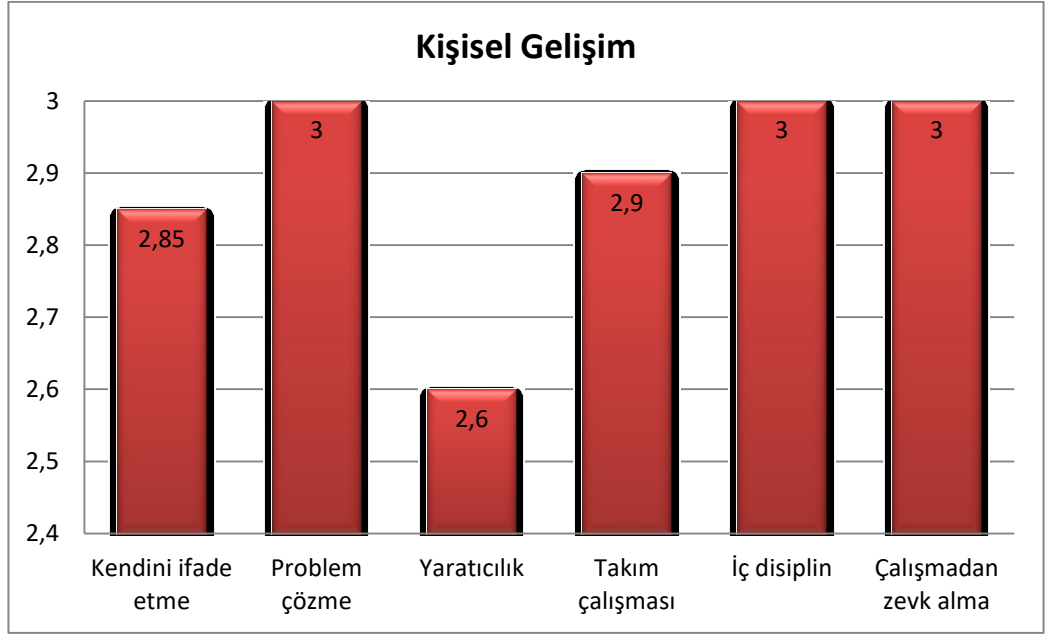
şekil 5.19: Müzikal gelişim kriterlerine ilişkin sütün grafiği

Kaynak: Bu tablo Mine Aydemir tarafından programı kullanılarak hazırlanmıştır.

Yukarıda beş farklı başlık altında alınan ortalamaların yer aldığı grafikte en yüksek ortalamaya sahip iki kategori; *Ezgileri 12 ölçü Blues formuna oturabilme* ve *Müzikal fikirleri ifade edebilme* olmuştur. Diğer kategorilerin ortalamaları da sırasıyla 2.85, 2.75 ve 2.60 ile oldukça yüksektir.

Şekil 5.20: Kişisel gelişim kriterlerine ilişkin sütun grafiği

Kaynak: Bu tablo Mine Aydemir tarafından programı kullanılarak hazırlanmıştır.

Kişisel gelişim kriterlerinden *Problem Çözme* ve *İç Disiplin*'in en yüksek ortalamayı aldıkları görülmüştür. Benzer şekilde diğer kategorilerin de puanları çok yüksektir. Yalnızca *Yaratıcılık* bölümüne dair puanlama 2.6'da kalmıştır. Öyle görülüyor ki, öğrenciler ortaya çıkarılan müziğin yeterince özgün olmadığı konusunda hemfikir olmuşlardır. Buna ek olarak öğrencinin yapılan çalışmadan aldığı zevki sorgulayan sorusuna tüm öğrenciler tam puan vermiş ve çalışmadan zevk aldıklarını belirtmişlerdir.

6. TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışma kapsamında, caz müziğinin tarihsel süreci ile temel bileşenleri olan armonik, ritmik, ezgisel, biçimsel ve doğaçlama unsurları belirteç kabul edilmiş; ilgili kavramlar çerçevesinde 4 haftalık uygulamalı program hazırlanmıştır.

Etkinlikler oluşturulurken, geleneksel anlayışla bireysel gelişime yönelik süregelen yöntemler incelenmiş, adapte edilebilecek yaklaşımlar çalışma kapsamına alınmıştır. Buna ek olarak, araştırma hedefi olan farklı yaş düzeylerinde ve farklı zekâ türlerine sahip bireylerin ihtiyaçları göz önünde bulundurularak, çağımız öğrencilerinin duygusal ve kinestetik zekâlarına, teknolojik beklentilerine cevap verecek yeni metotların geliştirilmesine ihtiyaç duyulduğu gözlemlenmiştir.

Bu bağlamda, uygulamaların görece daha öğrenci merkezli hazırlanmasına olanak sağlayan Orff eğitim metodundan edinimler kazandırılmasının faydalı olacağı düşünülerek bu alanda yapılmış çalışmalar incelenmiş; metoda özgü kalıpların (boya kalemleri, öykü anlatımı, görsel materyaller, marakas, tef, vb. ritim çalgıları kullanımı) caz müziği topluluk eğitimine uyarlanması yönünde çaba gösterilmiştir. Doug Goodkin'in (2012) *All Blues - Jazz For The Orff Ensemble* kitabında bahsedildiği gibi; beden perküsyonu, hareket, şarkılar, vurmali çalgılar ve diğer Orff çalgıları ile etkinlikler daha eğlenceli, akılda kalıcı bir hale gelmiş; öğrencilerin ritim ve hareket ile müziği yaşayarak öğrenmelerine olanak sağlanmıştır. Öğrencilerden alınan geri bildirimler de bunu destekler niteliktedir.

Öğrenciler tarafından eğlenceli ve öğretici olarak tanımlanmış bir diğer etkinliğin grup halinde oynanan Kızmabirader etkinliği olduğu görülmüştür. İçerisinde barındırdığı çok sayıdaki soru ve dinleme etaplarıyla bir yandan öğrencilerin birçok bilgiyi eğlenerek ve müzik dinleyerek kazanmalarına olanak sağladığı; diğer yandan kendilerini ifade etme, sorumluluk alma gibi sosyal beceriler kazanarak, arkadaşlarıyla olan iletişimlerini geliştirmeye yardımcı olduğu gözlemlenmiştir.

Öğrencilerin hali hazırda sınıf kültüründe kullandıkları gündelik çalgılar (blokflüt, melodika, vb.) ile caz standartlarını icra edebilmelerinin, bu müziği icra etmek için

illaki alışlagelmiş enstrümanlara ihtiyaç duyulduğu yanılması da bir nebze olsun kırdığı düşünölmektedir. Öte yandan günlük yaşamın bir parçası haline gelmiş cep telefonu, tablet, bilgisayar gibi teknolojik araçlar için tasarlanmış eşlik programlarının sınıf etkinliklerine dahil edilmesi yoluyla, öğrencilerin gelişen ses teknolojileri imkânlarını tanımaları ve kullanmalarına olanak sağlanmıştır.

Diğer yandan, caz doğaçlamasının öğrencilerin kişilik gelişimlerine yapacağı olumlu katkılardan bahseden Bob Taylor'ın (2000) belirlemiş olduğu kriterler (kendini ifade etme, yaratıcılık, problem çözüme, takım çalışması, eleştiriye açık olma) doğrultusunda hazırlanan Doğaçlama Gözlem Formu ile öğrencilerin doğaçlama esnasında birbirlerini dinleyerek, gösterdikleri performansla not vermeleri istenmiştir. Öğrencilerin bir taraftan doğaçlama yaparken bir taraftan oluşturulan *rhythm section*³⁸ ile birbirlerine eşlik ettikleri son hafta etkinliğine dair alınan geri bildirimler neticesinde, sürecin sadece eğlenceli ve öğretici değil; aynı zamanda felsefî çıkarımlar yaptıkları bir deneyim olarak ifade edildiği yönündedir. Bir kısım öğrenci görüşüne göre, yapabileceklerini asla düşünmedikleri caz doğaçlamasını, bilakis, içlerinden geldiği gibi yapabildiklerini görerek kendilerine güvenleri artmıştır; bir kısım görüşe göre de yeniliklere açık olmanın kişiye kattığı kazanımlar tecrübe edilmiştir. Bu da, Bob Taylor'ın doğaçlama hakkındaki düşüncelerinin, yapılan çalışma ile örtüşüğünü göstermektedir.

Öte yandan, uygulamaların temel mantığı olan yaparak-yaşayarak öğrenme modelinden uzaklaşıldığı noktada ise katılımcıların çalışmadan koştukları, dahası işlenilen konuyu anlamakta, bir süre sonra da hatırlamakta güçlük çektikleri gözlemlenmiştir.

Bu bağlamda, böyle sınırlı sürede yapılacak çalışmalarda çok fazla teorik ayrıntıya girmeden, ritmik, melodik ve oyun temelli anlayışla hareket edilmesinin, caz müziğinin sevdirmesinde ve daha kalıcı öğrenme sağlanmasında etkili bir yol olacağı düşünölmektedir.

³⁸ Caz müziğinde solo çalgıya eşlik eden davul, bas ve akor eşliği yapan gitar, piyano, vb. çalgıları ifade eden, alan profesyonellerince yaygın olarak İngilizce orijinaliyle kullanılan terim.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Aebersold, J., 2000, *Jazz Handbook*, New Albany, Jamey Aebersold Jazz P.O.
- Ataman, S. Y., 1991, *Atatürk ve Türk Musikisi*, Ankara, Kültür Bakanlığı
- Bailey, Derek, 1998, *Doğaçlama*, İstanbul, Pan Yayınları
- Baker D. N., 1978, *Jazz Pedagogy*, Indiana, Alfred Publishing Co., Inc.
- Berg, S., Fitzgerald M., McCord K., 2003, *Chop-Monster Jr.* California, Alfred Music.
- Büyüköztürk, Ş. ve diğ., 2012, *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Ankara, Pegem Akademi
- Dunscomb R. & Dr. Hill W. L. Jr., 2002, *Jazz Pedagogy - Jazz Educator's Handbook and Resource Guide*, California, Alfred Music.
- Goodkin, D., 2012, *All Blues – Jazz For The Orff Ensemble*, California, Pentatonic Press.
- Goodkin, D., 2007, *Now's The Time – Teaching Jazz To All Age*, California, Pentatonic Press
- İkesus, S., 1965, *Ses Eğitimi ve Korunması*, İstanbul, Devlet Konservatuvarı Yayınları Serisi
- Kabataş, M., 2017, *4 Büyük Müzik Öğretim Yaklaşımları ve Yöntemleri*, İstanbul, Cinius Yayınları,
- Mehegan, J., 1984, *Tonal and Rhythmic Principles Jazz Improvisation I*, New York, Watson – Guptill Publications.
- Miller, R., 1996, *Modal Jazz Composition & Harmony*, Rottenburg, Advance Music.
- Mimaroğlu, İ., 2013, *Caz Sanatı*, İstanbul, Pan Yayıncılık
- Say, A., 1992, *Müzik ansiklopedisi*, Ankara, Başkent Yayınevi
- Schoenberg, A., 1967, *Fundamentals Of Musical Composition*, London, Clays Ltd, St Ives plc
- Stoloff, B., 1996, *Scat! Vocal Improvisation Techniques*, Brooklyn, Gerard And Sarzin Publishing Co
- Stoloff, B., 2003, *Blues Scatitudes – Vocal Improvisation on the Blues*, Brooklyn, Gerard And Sarzin Publishing Co
- Taylor, B., 2000, *The Art Of Improvisation*, James - Taylor Publications
- Troupe, D., Davis, M., 2014, *Otobiyografi*, A. Pardo (Çev.) İstanbul: Encore

Sürelî Yayınlar

Duru, G. E. ve Köse H. S., 2016, *Müziksel Ezber Üzerine Nitel Bir Çalışma*,

International Journal Of Social Science, [internet]

[https://www.jasstudies.com/Makaleler/](https://www.jasstudies.com/Makaleler/1692080980_8Yrd.%20Do%C3%A7.%20dr.%20Elvan%20G%C3%9CN%20DURU.pdf)

[1692080980_8Yrd.%20Do%C3%A7.%20dr.%20Elvan%20G%C3%9CN%20DURU.pdf](https://www.jasstudies.com/Makaleler/1692080980_8Yrd.%20Do%C3%A7.%20dr.%20Elvan%20G%C3%9CN%20DURU.pdf) [Ziyaret tarihi 10.02.2018]

Diğer Yayınlar

Azzara, D. C., 1999, An Aural Approach to Improvisation [internet]
https://nafme.org/wp-content/files/Store/Digital-Products/improv_elem.pdf
[erişim tarihi 02.05.2018]

Ball, D., 2015, How To Get Your Kids Interested in Jazz [internet]
<https://www.arts.gov/art-works/2015/how-get-your-kids-interested-jazz>
[erişim tarihi 08.03.2018]

Bobby Mc Ferrin, Demonstrates The Power of Pentatonic Scale [internet]
<https://www.youtube.com/watch?v=ne6tB2KiZuk> [erişim tarihi 07.03.2018]

Blanding W., - *Developing Improvisation Games in Jazz* [internet]
<https://www.youtube.com/watch?v=eim-tZwSTFU>
[erişim tarihi 20.02.2018]

Caleb W. C., (2016) *Ancient Aurignacian Flutes: Earliest Use of Pentatonic Scale*
[internet] <https://calebwcliff.com/2016/ancient-aurignacian-flutes-earliest-use-of-the-pentatonic-scale/> [erişim tarihi 14.03.2018]

Chessher, A., (2009) Australian jazz musician-educators: An exploration of experts' approaches to teaching jazz. Thesis for the Bachelor Degree. Sydney: University of Sydney

Collier J. L., 2017, *Jazz*, Oxford University Press, Oxford Music Online [internet]
[erişim tarihi 21.02.2018]
<http://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-2000223800>

Kapıcıoğlu., B. (2017) Çoklu Zekâ Kuramı ve Zekâ Türleri [internet]
<https://www.mentalup.net/blog/coklu-zeka-kurami-ve-zeka-turleri>
[erişim tarihi 10.02.2018].

Ferguson, L., 2004, *Putting It Together: Integrating Jazz Education in the Elementary General Music Classroom*, Music Educators Journal, [internet]
<https://eric.ed.gov/?id=EJ699776> [erişim tarihi 30.07.2017]

Ferrin, B., 2015, Ten Benefits of Listening to the Suzuki Recordings [internet]
<http://www.pluckyviolinteacher.com/listening-to-the-suzuki-recordings/>
[erişim tarihi 20.01.2018]

Get Rhythm: All About Syncopation - 2017
<https://www.musical-u.com/learn/rhythm-training-101-study-syncopation/>
[erişim tarihi 20.03.2018]

İbrahim allı – Yeşil Elbiseli Kadın - Bayan Vicdan Moralı'nın Portresi
[online] [erişim tarihi 28.02.2018]
<https://tr.pinterest.com/pin/379146862365164340/>

Max Planck Institute for Human Cognitive and Brain Sciences (MPI CBS) Leipzig
Miles Davis is not Mozart: The Brains of Jazz and Classical Pianists work Differently
[internet] <https://www.mpg.de/11881616/the-brains-of-jazz-and-classical-pianists-work-differently> [erişim tarihi 02.02.2018]

Michaelsen G., 2014, Improvising to Learn/Learning to Improvise: Designing Scaffolded Group Improvisations for the Music Theory Classroom
<http://flipcamp.org/engagingstudents2/essays/michaelsen.html>
[online] [erişim tarihi 20.03.2018]

Morris, D., *The Way Of Improvisation*, TEDxVictoria, [internet]
<https://www.youtube.com/watch?v=MUO-pWJ0riQ> [erişim tarihi 20.01.2018]

Musical Elements: II. Improvisation [internet]
<http://www.jazzinamerica.org/LessonPlan/8/2/198>
[erişim tarihi 13.03.2018]

Myette, W., Kansas - Intermediate Improvisation Workshop [internet]

<http://www.jazzkids.com/promo/video/jk-kansas-int.html>

[erişim tarihi 10.01.2018]

Norton - *Take The A Train* [internet]

https://wwnorton.com/college/music/ilg/ENJ_12/StrayhornTaketheATrain.html

[erişim tarihi: 08.12.2017]

Scott, R., 2000 – 2009, *Chord Progressions* [internet]

http://www.jdarks.com/files/Chord_Progressions_MoneyChords.com.pdf

[erişim tarihi 27.02.2018]

Snidero, J., *Teaching Basic Jazz Improvisation* [internet]

https://www.midwestclinic.org/user_files_1/pdfs/clinicianmaterials/2002/snidero.pdf

[erişim tarihi 18.02.2018]

Şadan, O. D., 2016. Senkopasyonun Rolü, Dönüşümleri ve Varyantları. Senkopasyon Algısının Pedagojisi ve Başta Caz Alanı Olmak Üzere Çeşitli Uygulamalardaki Kullanımı. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi, FBE

Terry, K., 2016, *How To Play Body Percussion* [internet]

Drum Magazine <http://www.crosspulse.com/pdfs/Part1.pdf>

[erişim tarihi 10.02.2018]

The Power of Pentatonic Scale – The Guardian, December 17, 2010 [internet]

<https://www.theguardian.com/science/punctuated-equilibrium/2010/dec/17/1>

[erişim tarihi 14.03.2018]

The 50 Greatest Jazz Albums Ever [internet]

<https://www.udiscovermusic.com/stories/50-greatest-jazz-albums-ever/>

[erişim tarihi 14.03.2018]

The 100 Jazz Albums That Shook The World [internet]

<http://www.jazzwisemagazine.com/pages/jazz-album-reviews/11585-the-100-jazz-albums-that-shook-the-world?showall=&start=9> [erişim tarihi 14.03.2018]

Worthy M. D., 2011, *Jazz Education*, The Grove Dictionary of American Music, 2nd edition, [online]

<http://www.oxfordmusiconline.com/subscriber/article/grove/music/A2093226>
[ziyaret tarihi 30.07.2017].

EKLER

Ek A.1 Kare Karalamaca

Yönerge: Dinletilen/İzletilen 8 adet caz müziği çalgısını ve caz müziğinde kullanılmadığı için dinletilmemiş 2 çalgının adını kare içerisinde bulunuz. Boş kalan karelerdeki harfleri yanyana dizdiğinizde, Thelonius Monk'un bir sözünü bulacaksınız.

K	S	T	E	P	M	O	R	T
O	A	M	I	Z	I	K	A	T
N	K	L	A	R	N	E	T	R
T	S	C	G	A	Z	A	Ö	O
R	O	Z	F	İ	G	R	Ü	M
B	F	R	L	L	T	P	Ü	B
A	O	K	T	Ü	Ü	A	R	O
S	N	O	B	U	A	T	R	N

Bulmacada adı geçen çalgılar:

Trompet, Trombon, Saksofon, Klarinet, Kontrbas, Flüt, Gitar, Mızık

Obua, Arp.

Ek A.2 Kızmbirader

Gerekli Materyaller:

Oyun tahtası

4 adet farklı renklerde piyon

Zar

Bilgi Kartları (Genel Kültür, Sanatçı, Stil, Çalgı)

İlgili müzikler

Oyunun Oynanışı:

Sınıf dört gruba ayrılır. Eşit bölünememesi durumunda veya grup içerisinde oyuna katılmak istemeyen öğrenciler ile karşılaşıldığında, bu öğrenciler öğretmenin yardımcısı olarak görevlendirilirler. Standart kızmbirader oyununun aksine her grubun 1 adet piyonu vardır. Grup 6 attığında tura başlar ve attığı zar değeri kadar ilerler. Geldiği kutu ile ilişkili bir kart çeker. Genel Kültür ve Sanatçı kartları için üzerinde yazılı olan bilgi yüksek sesle okunur ve saklaması için öğretmene verilir. Stil ve Çalgı kartları geldiğinde, kartın üzerinde yazılı olan stil veya çalgıya ilişkin müzik dinletilir ve kart yine saklanmak üzere öğretmene verilir. Tur tamamlandı, Taç'ı kazanacak son zar atışı yapıldığında, öğretmen o gruba ait saklamış olduğu kartlardan bir soru sorar. Grup cevabı bilirse oyunu kazanır, bilemezse bir tur bekler.

Genel Kültür ve Sanatçı kartlarına ait sorular aşağıdaki gibi örneklendirilmiştir. Stil ve Çalgı kartlarına dair dinletilecek eserler, öğretmenler tarafından çeşitlendirilebileceği için burada yer verilmemiştir.

Bilgi Kartlarının İçeriği

Genel Kültür Kartları:

Caz'ın en önemli özelliği Doğaçlama'dır.

Caz 1800'lü yılların sonunda doğmuştur..

Caz'ın dans salonlarında en revaçta olduğu dönem; Swing dönemidir.

Blue Rondo à la Turc, Türk müziklerinden esinlenerek bestelenmiştir.

Fusion; Caz ile Rock müziğinin karışımıdır.

Ragtime döneminin başlıca çalgısı; Piyano'dur.

Büyük caz orkestralarına; Big Band denir.

Caz'a bakır üflemeli çalgıların katılması, askeri bandolar sebebiyle olmuştur.

Caz'ın köklerinden olan Blues, Afrika kökenli bir müziktir.

Gypsy Caz (Çingene Cazı) Avrupa'da doğmuştur.

Caz, Avrupa ve Afrika karışımıdır.

Ballad, ağır tempodaki caz parçalarına verilen isimdir.

Piyano, kontrbas ve davul üçlüsüne; piyanolu trio denir.

Caz'ın en cüsseli çalgısı; kontrbastır.

Rhapsody in Blue bir klasik müzik bestecisi olan George Gershwin tarafından bestelenmiştir.

Etnik Caz; farklı ülkelerin folklorik müziklerinin caza dahil olduğu türdür.

Latin Caz; caz ile Güney Amerika müziklerinin birleşimidir.

Thelonius Monk sözü; Caz özgürlüktür.

Sanatçı Kartları:

Sibel Köse, en önemli caz şarkıcılarımızdandır.

Aydın Esen; dünyanın en önemli caz piyanistlerimizdendir.

Art Tatum (Turbo Parmak); caz piyanistidir.

Louis Armstrong (Şişik Yanak): Trompet sanatçısıdır.

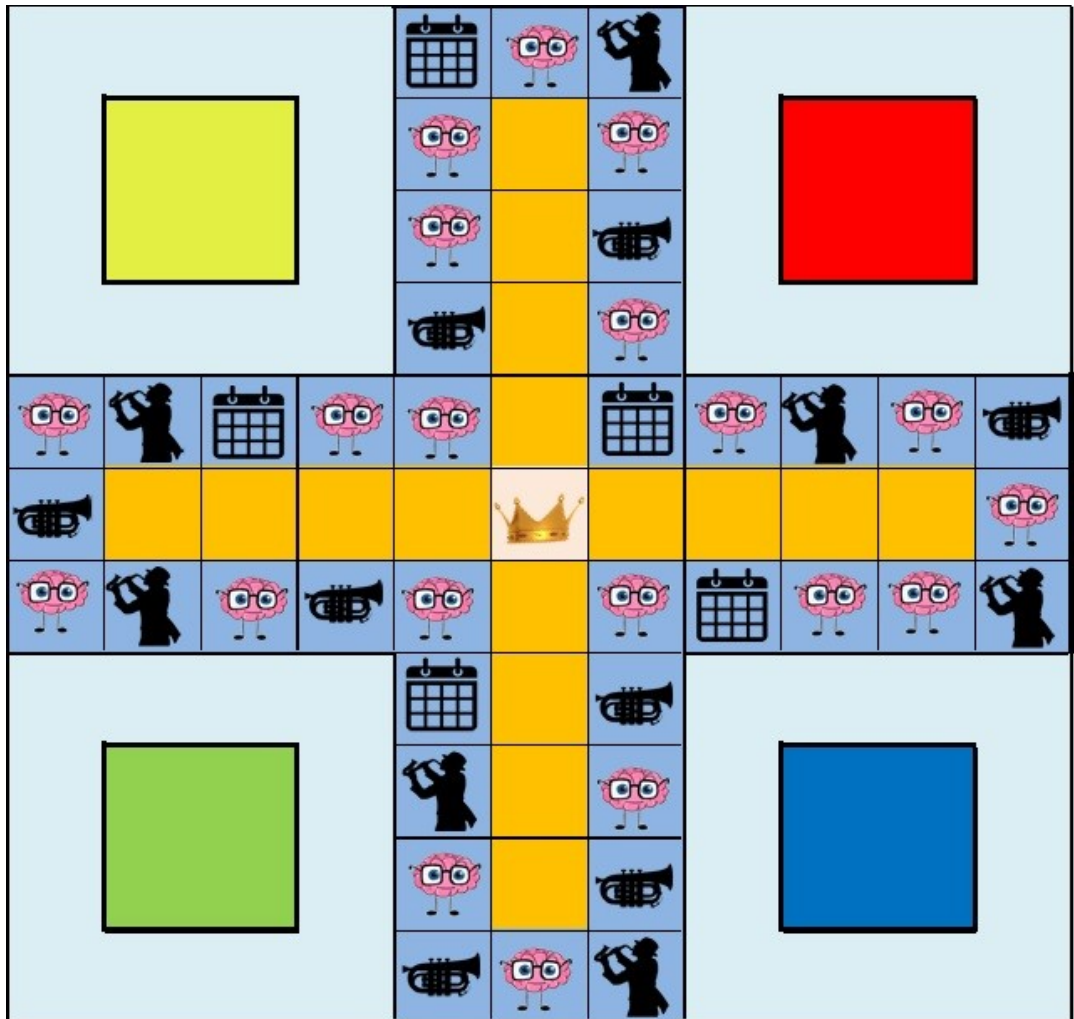
İki parmak Django; gypsy caz gitaristidir.

Ballad'ların prensi Chet Baker; trompet çalmıştır.

Alto Saksofoncu Charlie Parker'ın lakabı; bülbül gibi şakıdığı için Bird'dür.

Ella Fitzgerald, Billie Holiday; cazın önemli kadın şarkıcılarıdır.

Kızmbirader Tahtası:

Ek A.3: Blues Cümleleri İle Eşlikli Soru – Cevap Ses Açma Egzersizleri

The musical score consists of 12 staves of music in treble clef, 4/4 time. Each staff contains a sequence of notes and rests, with chord symbols (A7, D7, E7) placed above or below the notes. The music is divided into measures by vertical bar lines, and some measures contain a double bar line with a slash, indicating a section break. The notes are primarily eighth and quarter notes, with some rests. The overall structure is a series of 12 measures, each containing a specific melodic phrase or exercise.

Ek A.4: Blues Cümleleri İle Eşlikli Soru – Cevap Ses Açma Egzersizleri İçin Eşlik

PIANO

A7

'RING BASS GUITAR

CONGAS

RIDE

HI-HAT (TEF)

SNARE DRUM
BASS DRUM

5

PNO.

D7

A7

BASS

CONGAS

CYM.

TAMB.

CONGAS

2

9 E7 D7

PNO.

BASS

NGAS

CYM.

TAMB.

NGAS

Detailed description: This musical score block covers measures 9 through 12. The piano part (PNO.) is in treble clef and features a sequence of chords: E7 in measures 9 and 10, and D7 in measures 11 and 12. The bass part (BASS) is in bass clef and plays a steady eighth-note pattern. The conga parts (NGAS) feature a complex rhythmic pattern with triplets and accents. The cymbal part (CYM.) plays a consistent triplet pattern. The tambourine part (TAMB.) has a simple rhythmic pattern. The second conga part (NGAS) plays a pattern with slurs and accents.

A7

PNO.

BASS

NGAS

CYM.

TAMB.

NGAS

Detailed description: This musical score block covers measures 13 through 16. The piano part (PNO.) is in treble clef and features a sequence of chords: A7 in measures 13 and 14, and D7 in measures 15 and 16. The bass part (BASS) continues with a steady eighth-note pattern. The conga parts (NGAS) maintain their complex rhythmic pattern with triplets and accents. The cymbal part (CYM.) continues with its triplet pattern. The tambourine part (TAMB.) continues with its simple rhythmic pattern. The second conga part (NGAS) continues with its pattern of slurs and accents.

Ek A.5: Öğrenciler için düzenlenmiş *Freddie Freeloader* Parçası.

FREDDIE FREELOADER

BLUES

MILES DAVIS

A⁷

PIANO

RING BASS GUITAR

CONGAS

RIDE

HI-HAT (TEF)

SNARE DRUM

BASS DRUM

5 D⁷ A⁷

PNO.

BASS

CONGAS

CYM.

TAMB.

CONGAS

2 9 E7 D7 A7

1.

PNO.

BASS

NGAS

CYM.

TAMB.

NGAS

2.

E7 D7 A7

PNO.

BASS

NGAS

CYM.

TAMB.

NGAS

Ek A.6: Doğaçlama çalışmalarını esnasında öğrencilerin çalacakları eşlik

PIANO

C⁷ F⁷ C⁷

RING BASS GUITAR

CONGAS

RIDE

HI-HAT (TEF)

SNARE DRUM
BASS DRUM

5

PNO.

F⁷ C⁷

BASS

CONGAS

CYM.

TAMB.

CONGAS

2

PNO. G^7 F^7 C^7 G^7

BASS

NGAS

CYM.

TAMB.

NGAS

Ek A.7: Caz müziğinin kültürel bileşenleri etkinliği için hazırlanarak etkinlik öncesi/sonrası uygulanan test

Öğrenci Numarası :

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME:

- 1) Caz müziği kıtasından gelen çalgı ve teori bilgisi ile kıtasından gelen müzik kültürünün kıtasında birleşmesiyle meydana gelmiş bir müzik türüdür.
- 2) Alto saksofon sanatçısı Charlie Parker hangi caz akımının öncüsüdür?
A) Swing B) Bebop C) Latin D) Fusion
- 3) Art Tatum hangi çalgı ile caz müziğinin unutulmaz müzisyenleri arasına girmiştir?
A) Gitar B) Bateria C) Piyano D) Tenor Saksofon
- 4) Thelonius Monk'un sözünü tamamlayın.
Caz
- 5) Aşağıdakilerden hangisi caz müziği akımlarından değildir?
A) Gypsy Jazz C) Funk
B) Ragtime D) Romantik

Ek A.8: Caz müziğine özgü temel ritmik ve melodik öğelerin kulak eğitimi yoluyla kazandırılması etkinliği için hazırlanarak etkinlik öncesi/sonrası uygulanan test

Öğrenci Numarası :

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME:

- 6) Caz müziği'ne özgü bir ritmik anlayış olan Off-Beat, 4/4'lük ölçünün kaçınıcı vuruşlarında yapılan vurguyu ifade eder? Lütfen daire içine alın.

1 2 3 4

- 7) Aslen Afrika halk müziği olup, Amerika'ya taşınmasından sonra cazın doğuşunda ve devamında önemli bir role sahip olan müzik türü dur.

- 8) Aşağıdakilerden hangileri caza özgü ritmik özelliklerden değildir?

A) Senkopasyon B) Fusion C) Off-Beat D) Swing

- 9) Blues (Pentatonik) dizi kaç sestten oluşur?

A) 6 C) 5
B) 8 D) 4

- C) Caz müziğinde vokal (insan sesi) ile yapılan doğaçlamaya ne ad verilir?

C) Armoni C) Bebop
D) Scat D) Medodi Gezinme

Ek A.9: Caz müziğine özgü temel armoni ve biçim yapısının sınıf içi uygulamalara dahil edilmesi etkinliği için hazırlanarak etkinlik öncesi/sonrası uygulanan test

Öğrenci Numarası :

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME:

10) Bir akor oluşturmak için en az kaç sese ihtiyaç vardır?

- A) 1 B) 2 C) 3 D) 4

11) Blues müziğinde en sık hangi dereceler kullanılır?

- A) I – IV – V C) I – VI – VII
B) II – V – VI D) IV – V - VII

12) Blues müziğinde parçalar genellikle kaç ölçüden oluşur?

- A) 16 B) 12 C) 18 D) 8

13) Akor - Solo ilişkisi aşağıdakilerden hangisine benzerlik göstermektedir?

- A) Ağaç - Dal C) Tiyatro - Sahne
B) Bilgisayar - Elektrik D) Fon / Figür

14) Gelişen ses teknoloji araçlarıyla birlikte aşağıdakilerden hangileri bir bilgisayar programı ile sağlanabilir?

- E) Sadece parçanın solosu
F) Parçanın solosu ve akorları
G) Parçanın tonu, çalacak enstrümanlar
H) Hepsi

Ek A.10: Örgün eğitim kurumlarında doğaçlamaya yönelik Sınıf Gözlem Formu

**ÖRGÜN EĞİTİM KURUMLARINDA DOĞAÇLAMAYA YÖNELİK
SINIF GÖZLEM FORMU**

ÖĞRENCİ ADI	MÜZİKAL GELİŞİM					KİŞİLİK GELİŞİMİ					
	Melodi Notalarını Geliştirme	Ritmik Geliştirme	Ezgilere Sarkodasyon Ekleme	Ezgileri 12 Ölçü Blues Formuna Oturabilme	Müzikal fikirlerini ifade Edebilme	Kendini ifade Etme	Problem Çözme	Yaratıcılık	Takım Çalışması	İç disiplin	Çalışmaktan Zevk Alma
1											
2											
3											
4											
5											
6											
7											
8											
9											
10											

Ek A.11: Öğrenci görüşlerinden bazıları

Bu uygulama o kadar güzel ki, herkes caz öğrenmeli. Şunu söylemek gerekirse, o kadar sevdim ki eve gidip caz dinlemişim. İyi ki böyle bir uygulama yaptınız öğretmenim ve bizi kobay olarak kullandınız.

(Doğaçlama etkinliğinden sonra) O gün ben orgumu tozlu dolaptan çıkardım ve kendi kendime içimden nasıl geliyorsa bir şeyler çaldım.

Videodaki esmer saksofon çalan adam çok dikkatimi çekti (Charlie Parker) ve o videodaki insanların çalgılarını çok rahat çalmaları.. bence bu çok güzel bir şey, eğer bir çalgı çalabilseydim, onlar gibi rahat, özgür olmak isterdim.

Genelde Türkçe pop dinliyordum, artık farklı dil ve türlerde şarkılar da dinlemeye başladım.

Benim kendime çıkardığım ders, her zaman yeni şeylere kapılarımı açmak. Çünkü eğer baştan “hayır” dersiniz, hikâye başlamadan bitiyor. Bu bölümde temel bir şeyler değil daha çok kendime felsefî çıkarımlarda bulundum.

En çok ilgimi çeken şey, herkesin aynı notaları kullanmaları ama hiçbirinin birbirine benzememesi.

İstanbul’da sokak sanatçılarından etkilenen Dave Brubeck sayesinde müziğin her yerde olduğunu, en ufak bir şeyin bile bize ilham verebileceğini görmüş oldum. Şimdi ben de yolda giderken müzisyenlerin çaldıklarına, doğanın sesine daha çok dikkat ediyorum.

Bence herkesin favorisi olan bölüm, piyano çaldığımız doğaçlama çalışmamız olmuştur. Bu bölümde önyargılar yıkıldı bence.

Doğaçlama yaparken kendimi kaybettim, çok eğlendim, hatta o an içimden nasıl geliyorsa öyle bastım piyanoya. Kendimin böyle bir şey yapabileceğine hiç inanmamışım. Baştan çekimserdim, ön yargılı olmamam gerektiğini ve yeniliklere açık olmam gerektiğini öğrendim.